

บทที่ 3

วิธีดำเนินการในการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้และผลของการเพิกถอน

ในบทที่แล้ว เราได้พิจารณาถึงตัวบทกฎหมาย และสาระสำคัญของการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ ตลอดจนหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการเพิกถอนโดยละเอียดแล้วว่า กรณีใดบ้างที่จะเพิกถอนได้ กรณีใดบ้างที่จะเพิกถอนไม่ได้ ซึ่งเมื่อนิติกรรมใดเข้าหลักเกณฑ์ที่จะเพิกถอนได้แล้ว ก็จะมีปัญหาต่อไปว่า เจ้าหนี้ผู้ขอเพิกถอนนิติกรรมนั้น ๆ จะต้องดำเนินการอย่างไรในการขอเพิกถอน และ เมื่อเพิกถอนได้แล้ว การเพิกถอนนั้นจะมีผลทางกฎหมายอย่างไรต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้เขียนจะนำมากล่าวโดยละเอียดในบทนี้ โดยจะแยกกล่าวเป็น 2 หัวข้อคือ

1. วิธีดำเนินการในการขอเพิกถอน และ
2. ผลของการเพิกถอน

ซึ่งแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วิธีดำเนินการในการขอเพิกถอน

ที่จริงวิธีดำเนินการในการขอเพิกถอนนี้เป็นเรื่องในวิธีพิจารณาความ โดยทั่วไปหลักกฎหมายเรื่องนี้ของประเทศต่าง ๆ จึงมิได้บัญญัติถึงรายละเอียดของวิธีดำเนินการในการขอเพิกถอนนี้ไว้แต่อย่างใด คงมีแต่บทบัญญัติในทางสารະบัญญัติบางบทที่บัญญัติคาบเกี่ยวไปถึงบางเท่านั้น จึงทำให้เห็นได้ว่าในกรณีที่มีบทบัญญัติเรื่องนี้มิได้บัญญัติหรือบัญญัติคาบเกี่ยวถึงไว้ก็ค่อนข้างหลักเกณฑ์ทั่วไปของวิธีพิจารณาความแพ่งสำหรับกรณีนั้น ๆ ไป ซึ่งผู้เขียนจะขอลำดับถึงเฉพาะบทบัญญัติของเรื่องนี้ในทางสารະบัญญัติเท่าที่บัญญัติคาบเกี่ยวถึงวิธีดำเนินการในการขอเพิกถอนนี้เท่านั้น

1.1 จำเป็นต้องฟ้องคดีทอศาลหรือไม่

หลักกฎหมายไทย

จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "เจ้าหนี้ชอบที่จะร้องขอให้ศาลเพิกถอน" แสดงให้เห็นว่าในการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้จะต้องขออำนาจจากศาล จะกระทำเองนอกศาล เช่นการบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียกรรมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้ แม้ว่าจะเป็นกรณีฉ้อฉล เจ้าหนี้ แต่ก็เป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์ทุกอย่าง เพราะลูกหนี้มีความสามารถที่จะกระทำนิติกรรมนั้น ๆ ได้เต็มที่โดยเพียงแต่กฎหมายให้สิทธิแก่ เจ้าหนี้ที่จะขอเพิกถอนได้แต่นิติกรรมที่ลูกหนี้กระทำนั้น เป็นการฉ้อฉลสิทธิของคนเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังหาเหตุผลสนับสนุนได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 240 ซึ่งบัญญัติว่าความในการฟ้องคดีในศาลไว้โดยชัดเจนอีกด้วยว่า "การเรียกร้องขอเพิกถอนนั้น ท่านมีให้ฟ้องร้องเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่เวลา..." แสดงให้เห็นโดยไม้องสงสัยเลยว่าการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้จะต้องขออำนาจจากศาลเท่านั้นจะกระทำกันเองมิได้

คงมีปัญหาคือไปว่าการขออำนาจจากศาลเพื่อขอเพิกถอนนิติกรรมนี้จะต้องทำเป็นคำฟ้องหรือคำร้อง สิ่งที่จะต้องพิจารณาในปัญหานี้ คือว่าในการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ เป็นคำขอที่มีขอโต้แย้งโต้หรือไม่ หากเป็นคำขอที่ไม่มีขอโต้แย้งก็ขอที่ จะทำเพียงคำร้องยื่นศาลก็เพียงพอแล้ว แต่ถ้าหากมีขอโต้แย้งก็จะต้องทำเป็นคำฟ้อง ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะของการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นคำขอที่อาจมีขอโต้แย้งได้จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่นลูกหนี้ ผู้ที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้หรือบุคคลภายนอก ดังนั้นการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ต้องทำเป็นคำฟ้องเสมอ

ในเรื่องการฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้มีปัญหากันว่า เป็นคดี
มีทุนทรัพย์หรือไม่ ทั้งนี้เพราะคำฟ้องที่เป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือไม่เป็นเรื่องสำคัญมากในทาง
ปฏิบัติ เนื่องจากผู้ยื่นจะเสียค่าธรรมเนียมในการขึ้นศาลแตกต่างกันมาก กล่าวคือถ้าเป็น
คดีไม่มีทุนทรัพย์หรือที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เรียกว่า เป็นคำขอให้ปลดเปลื้อง
ทุกข้อที่ไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้แล้ว ผู้ยื่นจะเสียค่าขึ้นศาลเพียง 200 บาท แต่ถ้าเป็นคดี
มีทุนทรัพย์ผู้ยื่นต้องเสียค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละ 2.5 ของทุนทรัพย์ในเรื่องนั้น ๆ ที่เกี่ยว
ในปัญหานี้ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้เป็นบรรทัดฐานโดยมติของที่ประชุมใหญ่แล้วคือคำพิพากษา
ศาลฎีกาที่ 919/2508 (ระหว่างนางสมจิต วุฒิสถียร กับนางกิมสง คุลยจินดา กับพวก
จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2508 หน้า 1376-1377 จดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ได้
วินิจฉัยไว้ว่า "คำฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้ เป็นคำขอของโจทก์ที่ไม่ได้เรียก
ร่องเอาที่พิพาทมาเป็นของโจทก์ หรือขอให้โจทก์ได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นอย่างไร เพราะ
ผลของการที่โจทก์จะขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลมีแก่เพียงให้ทรัพย์สินกลับคืนมา เป็นของลูกหนี้ตาม
เดิมเท่านั้น จึงถือไม่ได้ว่าเป็นคดีที่มีคำขอให้ปลดเปลื้องทุกข้ออันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้
โจทก์ไม่คงเสียค่าขึ้นศาลอย่างคดีมีทุนทรัพย์"

นอกจากนี้ยังมีปัญหาว่า หากมีการทำนิติกรรมกันต่อ ๆ ไปหลายทอด เช่น
ก. ลูกหนี้ชายที่คืนให้แก่ ข. เพื่อฉ้อฉลเจ้าหนี้ของตน ข. ชายที่คืนนั้นต่อไปยัง ค. และ
ค. ชายต่อไปยัง ง. ดังนี้ เจ้าหนี้จะขอเพิกถอนนิติกรรมการซื้อชายที่คืนในทอดใดได้บ้าง
ซึ่งในปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่าฟ้องเพิกถอนได้แต่นิติกรรมการขายที่คืนระหว่าง ก. ลูกหนี้
กับ ข. ทอดเดียวกันนั้น จะขอเพิกถอนในทอดอื่น ๆ ไม่ได้ เพราะนิติกรรมระหว่าง
ก. กับ ข. เท่านั้นที่เข้าองค์ประกอบเป็นนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ มาตรา 237 ส่วนนิติกรรมทอดอื่น ๆ ไม่ใช่นิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ เจ้าหนี้
จึงขอเพิกถอนไม่ได้ คงจะมีปัญหาแต่ในเรื่องผลของการเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหนี้ ซึ่ง
กระทบกระเทือนไปถึงนิติกรรมเหล่านั้นจะไดกล่าวถึงต่อไป

หลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักกฎหมายในเรื่องนี้ของประเทศต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกับกฎหมายไทย กล่าวคือ เจ้าหนี้จะขอ เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ได้ก็แต่โดยขออำนาจจากศาลจะกระทำกันเองมิได้ เช่น

หลักกฎหมายญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะมีบทบัญญัติในเรื่องนี้เช่นเดียวกับกฎหมายไทย กล่าวคือประมวลแพ่ง มาตรา 424 บัญญัติว่า "ให้เจ้าหนี้มีสิทธิร้องขอศาลให้เพิกถอนนิติกรรม" และมีมาตรา 426 บัญญัติเรื่องอายุความในการฟ้องร้องไว้ เช่นเดียวกับมาตรา 240 ของไทย

หลักกฎหมายเยอรมัน โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติ มาตรา 9 ของกฎหมายว่าด้วยการ เพิกถอนการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้นอกคดีล้มละลาย ซึ่งบัญญัติรายละเอียดในการฟ้องคดีต่อศาลไว้ว่า "ในกรณีที่การ เพิกถอนจะกระทำโดยการฟ้องคดี คำฟ้องจะต้องระบุโดยแน่ชัดว่าจะให้การ เรียกคืนในส่วนที่เกี่ยวกับผู้รับโอนครอบคลุมไปเพียงใดและวิธีใด"

สำหรับหลักกฎหมายฝรั่งเศส แม้ไม่มีบทบัญญัติตายเกี่ยวกับวิธีดำเนินการ ในการขอ เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะประมวลแพ่งฝรั่งเศส มีบทบัญญัติในเรื่องนี้เพียงมาตราเดียวดังกล่าวมาแล้ว¹ แต่เนื่องจากหลักกฎหมายฝรั่งเศส รับเอาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในเรื่องนี้มาจากหลักกฎหมายโรมัน จึงต้องอ้างอิงหลักกฎหมายโรมัน² ซึ่งการขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้ตามหลักกฎหมายโรมันจะต้องฟ้องร้องต่อศาล เช่นเดียวกัน³

¹ บทเดียวกันนี้ ข้อ 1.1.2

² Marcel Planiol, Treatise on The Civil Law, Volume 2 part 1, p. 180.

³ Ibid. p. 179.

1.2 จะฟ้องฟ้องใครบ้าง

หลักกฎหมายไทย

เนื่องจากในเรื่องนี้กิจกรรมของเจ้านี่มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่มาก ได้แก่ ลูกหนี้ บุคคลผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ (ผู้ไต่กลางออก) บุคคลผู้กระทำนิติกรรมต่อ ๆ ไป หรือที่เรียกว่าบุคคลภายนอก ดังนั้นการที่เจ้านี่จะฟ้องร้องขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลสิทธิของเจ้านี่ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงปัญหาที่ว่า จะฟ้องฟ้องใครบ้าง เป็นคู่ความของใคร ทั้งนี้เพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 ได้บัญญัติถึงผลของคำพิพากษาไว้ว่า "ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการอุทธรณ์ฎีกา และการพิจารณาใหม่ คำพิพากษาหรือคำสั่งใด ๆ ให้ถือว่าผูกพันคู่ความในกระบวนการพิจารณาของศาลที่พิพากษา หรือมีคำสั่งนับตั้งแต่วันที่คำพิพากษาหรือมีคำสั่ง จนถึงวันที่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไข กลับ หรือยกเลิก ถ้าหากมี" แสดงว่าคำพิพากษาของศาลจะผูกพันเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น ดังนั้นหากเจ้านี่ไม่ได้ฟ้องร้องบุคคลใดก็จะนำคำพิพากษาของศาลไปบังคับแก่เขาไม่ได้ ซึ่งผู้เขียนจะขอกล่าวถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นลำดับไปดังนี้

1.2.1 ลูกหนี้

ลูกหนี้ เป็นบุคคลแรกที่มีส่วนสำคัญอย่างมากในการกระทำนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้านี่ ทั้งนี้เพราะลูกหนี้เป็นคนทำนิติกรรมดังกล่าว ดังนั้นปัญหาที่ว่าในการฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้านี่นั้นฟ้องลูกหนี้หรือไม่จึงเป็นปัญหาสำคัญที่สมควรแก่การพิจารณา ซึ่งในปัญหาก็กล่าวถึงกฎหมายของไทยมีความเห็นเป็น 2 ฝ่ายดังนี้

ฝ่ายแรก เห็นว่า ในตำราฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ นั้น เจ้าหนี้ไม่จำต้องฟ้องลูกหนี้เป็นจำเลย อันเป็นความเห็นของท่านศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช โดยท่านให้เหตุผลว่า

"เมื่อพิจารณาตามลักษณะที่ว่านิติกรรมการฉ้อฉลเป็นผลโอนทรัพย์สินหลุดจากมือลูกหนี้ไปแล้ว ก็คงจะไปตกอยู่ในมือของผู้ใดกลางนอกนั้นเอง ฉะนั้นจึงได้แก่จะฟ้องผู้ใดกลางนอกเป็นจำเลย จะฟ้องขอเพิกถอนต่อลูกหนี้ไม่ได้ เพราะไม่ใช่โมฆะหรือโมฆียกรรมที่เจ้าหนี้จะกล่าวอ้างบอกล้างเอากลับคืนมาได้ เรื่องในมาตรา 237 จึงเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะฟ้องผู้ใดกลางนอกขอเพิกถอนเอาทรัพย์สินกลับคืนมาเป็นของลูกหนี้ตามเดิม ในการฟ้องผู้ใดกลางนอกขอให้เพิกถอนการฉ้อฉลนั้นไม่จำต้องเรียกเอาลูกหนี้เข้ามาในคดีอย่างที่บัญญัติไว้ในมาตรา 234 ในเรื่องการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ เพราะไม่ใช่คดีของลูกหนี้ ไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิแทนลูกหนี้ ลูกหนี้เองก็ไม่มีสิทธิอะไรที่จะเพิกถอนได้หากแต่เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่ มาตรา 237 ให้ไว้ เจ้าหนี้จึงต้องฟ้องคดีเอง และใช้สิทธิของตนเองไม่เกี่ยวกับลูกหนี้" ¹

ในความเห็นนี้ศาสตราจารย์เสริม วินิจฉัยกุล ก็เห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่า "การร้องขอให้เพิกถอนการใด ๆ อันลูกหนี้ได้ห้ามลงโดยรู้ว่าเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบนั้น เจ้าหนี้ผู้ร้องขอให้เพิกถอนมิใช่ฟ้องลูกหนี้เป็นจำเลย แต่ว่าฟ้องบุคคลที่เป็นผู้ได้รับประโยชน์ตามนิติกรรม เพราะว่าการเจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้เป็นจำเลยย่อมจะไม่เป็นผลอย่างไร" ²

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าในการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้นั้น เจ้าหนี้จะต้องฟ้องลูกหนี้ด้วยจึงจะชอบด้วยวิธีพิจารณาความ อันเป็นความเห็นของท่าน

¹ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, เล่ม 2, หน้า 976.

² เสริม วินิจฉัยกุล, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 218.

ศาสตราจารย์จึก เศรษฐบุตร¹

1.2.2 ผู้ไต่กลางงอก

ถึงไต่กลางมาแล้วว่าผู้ไต่กลางงอกก็คือบุคคลที่ไต่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรง และได้รับประโยชน์จากนิติกรรมนั้น ซึ่งนักกฎหมายของไทยมีความเห็นสอดคล้องกันเลยทีเดียว ที่เรียกว่า ในการฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้จำเป็นต้องฟ้องผู้ไต่กลางงอกนี้เป็นจำเลยเสมอ และศาลฎีกาก็เคยวินิจฉัยไว้ว่าหากไม่ฟ้องผู้ไต่กลางงอกเป็นจำเลย ศาลจะไม่พิพากษาให้เพิกถอน คือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 90/2516 (ระหว่างนาง เสริมศรี ทาหุรัถ โจทก์ นายระคับ รักเจริญ จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกาปี 2516 หน้า 2143-2148 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยไว้ว่า "ศาลไม่อาจพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมการโอนระหว่าง ม. (ลูกหนี้) กับ ห. (ผู้ไต่กลางงอก) และระหว่าง ห. (ผู้ไต่กลางงอก) กับ โจทก์ (บุคคลภายนอก) โดยที่จำเลยมิได้ฟ้อง ม. กับ ห. เข้ามาในคดีด้วยได้"

1.2.3 บุคคลภายนอก

บุคคลภายนอกในที่นี้หมายถึงบุคคลซึ่งมาทำนิติกรรมกับผู้ไต่กลางงอกโดยตรง หรือทำนิติกรรมกับบุคคลที่ไต่ทำนิติกรรมกับผู้ไต่กลางงอกอีกทีหนึ่ง หรือต่อ ๆ ไป แต่ทั้งนี้ไม่หมายรวมถึงบุคคลที่ไต่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรง ซึ่งกฎหมายไทยเราเรียกว่าผู้ไต่กลางงอกตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 237

ในปัญหาที่ว่า ในการฟ้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะต้องฟ้องบุคคลภายนอกนี้ด้วยหรือไม่ นักกฎหมายไทยมีความเห็นแตกแยกกันเป็น 2 ฝ่ายคือ

¹ จึก เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 453.

ฝ่ายแรก เห็นว่า ในการฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้
นี้ไม่คงฟ้องบุคคลภายนอกอื่น เป็นความเห็นของท่านศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์ เสนีย์
ปราโมช โดยท่านให้เหตุผลว่า

"สำหรับบุคคลภายนอกนั้นคงเป็นปัญหาแต่ความลหุแห่งการเพิกถอนจะกระทบ
กระทั่งถึงเขาได้หรือไม่เท่านั้น เจ้าหนี้จะฟ้องขอเพิกถอนบุคคลภายนอกโดยตรงไม่ได้
ถ้าจะฟ้องฟ้องผู้ใดกลางนอก ซึ่งถ้าคดีที่ฟ้องผู้ใดกลางนอกนั้นไม่ เป็นผล เจ้าหนี้ขอเพิกถอน
ไม่ได้ ก็จะมาว่ากล่าวเอาอะไรกับคนภายนอกไม่ได้ แม้จะขอเพิกถอนเสียได้ก็เข้าใจ
ว่าไม่จำต้องฟ้องบุคคลภายนอกอีกที่ เพราะผลแห่งการเพิกถอนกระทบกระทั่งถึงคนภายนอก
ได้แล้ว เจ้าหนี้ยึดทรัพย์เอาได้ทีเดียว" ¹

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าในการฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้
นี้คงฟ้องบุคคลภายนอกด้วยอันเป็นความเห็นของท่านศาสตราจารย์ เสริม วินิจฉัยกุล ซึ่ง
ท่านอธิบายไว้ว่า "การฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมใด ๆ อันลหุหนี้ได้กระทำลงโดยรูว่าเป็น
ทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบนั้น คงฟ้องผู้ใดรับประโยชน์ตามนิติกรรม แก่ว่าผู้ได้รับประโยชน์
นี้อาจมีหลายคน เพราะทรัพย์อาจได้โอนไปแล้วหลายทอด ตัวอย่างเช่น ก. โอนทรัพย์สิน
อย่างหนึ่งให้ ข. และ ข. เอาไปโอนให้ ค. ฯลฯ อีกทอด ๆ กันไปอีกหลายทอด การ
ฟ้องก็ฟ้องผู้รับโอนคนแรกและผู้รับโอนทอดไปควย" ²

ซึ่งศาลฎีกาของไทยได้เคยวินิจฉัยตามความเห็นที่สองนี้คือ คำพิพากษา
ฎีกาที่ 597/2513 (ระหว่างนางประจักษ์ ตั้งชูชาติ โจทก์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

¹ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและ
หนี้, เล่ม 2 , หน้า 979.

² เสริม วินิจฉัยกุล, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้,
หน้า 218.

(ผู้ร้อง นายเกษม สิงห์สกุล ผู้คัดค้าน นายอุทัย แซ่โล้ว จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกาปี 2513 หน้า 817 - 829 จดพิมพ์โดยเนติพิทยสภา) โดยวินิจฉัยว่า "เมื่อสิทธิการเช่าโอนต่อ ๆ ไปแล้ว และผู้รับโอนมิได้เข้ามาเป็นคู่ความในคดี เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ จึงขอให้เพิกถอนการโอนสิทธิการเช่าให้กลับมาเป็นของจำเลยตามเดิมไม่ได้ คงได้แต่ให้เจ้าหนี้ผู้รับโอนจากจำเลยชำระเงินค่าตอบแทนที่ได้รับเท่านั้น"

สำหรับความเห็นของผู้เขียน ผู้เขียนเห็นว่า การที่เจ้าหนี้จะฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะต้องฟ้องร้องบุคคลทุก ๆ ฝ่ายที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การกระทำนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ และต้องได้รับผลกระทบบกระเทือนเมื่อศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เพิกถอนนิติกรรมนั้น กล่าวคือ ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหนี้จะต้องฟ้องร้องลูกหนี้ ผู้ได้ลาภออกและบุคคลภายนอกที่ได้ทำนิติกรรมต่อ ๆ มาทุกคน โดยผู้เขียนมีเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

(1) บุคคลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นผู้กระทำการอันเป็นการโต้แย้งสิทธิของเจ้าหนี้โดยตรง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 ซึ่งมาตรากังกล่าวบัญญัติไว้ว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิ หรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้"

(2) ในกรณีที่กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือประโยชน์ตามนิติกรรมได้โอนต่อไปยังบุคคลภายนอกหลายต่อ ทำให้ในขณะที่เจ้าหนี้ ที่ฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลตนเองนั้น ผู้ถือกรรมสิทธิ์ในขณะนั้นคือ บุคคลภายนอก ฉะนั้นบุคคลที่ได้รับผลบังคับจากคำพิพากษาโดยตรงก็คือผู้ถือกรรมสิทธิ์ในขณะนั้น ฉะนั้นเจ้าหนี้จะต้องฟ้องบุคคลดังกล่าว เป็นจำเลยด้วย มิฉะนั้นแล้วจะนำคำพิพากษาไปบังคับแก่บุคคลดังกล่าวไม่ได้ เพราะเขาไม่ได้เป็นคู่ความ

(3) ในกรณีที่มีการทำนิติกรรมต่อ ๆ ไปเป็นทอด ๆ เมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้แล้วจะทำให้ทรัพย์สินนั้นกลับคืนมา เข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ โดยจะต้องกลับคืนมา เป็นทอด ๆ ไป ทั้งนี้ เพราะบุคคลเหล่านั้นจะมีสิทธิสัมพันธ์กับ เฉพาะผู้ที่กระทำนิติกรรมให้กับคนเท่านั้น เช่นระหว่างลูกหนี้กับบุคคลภายนอกต่างก็ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกัน จึงต้องฟ้องบุคคลเหล่านั้นทุก ๆ คน

(4) เป็นการสะดวกรวดเร็วในการพิจารณา ไม่ทำให้ศาลทำงานซ้ำซ้อน ตัวอย่างเช่น เจ้าหนี้ฟ้องเพิกถอนนิติกรรมที่ฉ้อฉล เจ้าหนี้ โดยฟ้อง เฉพาะผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้แต่ผู้เดียว โดยไม่ฟ้องลูกหนี้ด้วย ต่อมา เมื่อศาลพิพากษาให้เจ้าหนี้ชนะคดี ผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้มาฟ้องไล่ เบียดเอาจากลูกหนี้ ลูกหนี้ก็อาจจะต่อสู้ในคดีว่า . คนใดทำนิติกรรมไป โดยสุจริตมิได้ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ ทั้งในขณะที่นิติกรรมคนมีทรัพย์สิน เพียงพอที่จะชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ได้โดยสิ้นเชิง ดังนั้น ศาลก็จะต้องกลับมาวินิจฉัยประเด็นที่ว่านิติกรรมที่ทำขึ้นนั้น เป็นการฉ้อฉล เจ้าหนี้หรือไม่อีกครึ่งหนึ่ง

หลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการฟ้องร้องบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้และบุคคลภายนอกซึ่งกระทำนิติกรรมต่อ ๆ กันไปของต่างประเทศก็คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ในการฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะฟ้องบุคคลเหล่านั้นทุกคน เช่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักกฎหมายสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ในการฟ้องร้องขอเพิกถอน การฉ้อฉลของลูกหนี้นั้น จำเป็นที่จะต้องฟ้องบุคคลที่รับโอนจากลูกหนี้โดยตรง และหากมี การโอนกันต่อ ๆ ไปก็ต้องฟ้องผู้รับโอนต่อ ๆ ไปด้วย ¹

หลักกฎหมายฝรั่งเศส มีหลักเกณฑ์ว่า เจ้าหนี้จะใช้สิทธิขอเพิกถอนนิติกรรม ซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ได้โดยการฟ้องร้องบุคคลซึ่งได้รับประโยชน์จากนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลนั้น ²

สำหรับปัญหาว่า เจ้าหนี้จะต้องฟ้องลูกหนี้ด้วยหรือไม่นั้น หลักกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งแม้ว่าจะรับหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้มาจากกฎหมายโรมันซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่าต้องฟ้องลูกหนี้ เสมอก็ตาม แต่ปรากฏว่าหลักกฎหมายฝรั่งเศส เห็นความสำคัญของความจำเป็นที่จะต้อง ฟ้องลูกหนี้ไม่น้อยมาจากกระทั่ง เห็นว่าไม่จำเป็นต้องฟ้องลูกหนี้เลย ³

¹ William M. Kinney (editor), "Fraudulent Conveyances," American Jurisprudent, Volume 24, p. 324.

² Marcel Planiol, Treatise on The Civil Law, Volume 2 part 1, p. 189.

³ Ibid.

1.3 ภาวะในการพิสูจน์และการชี้ว่าหนักพยานหลักฐาน

1.3.1 ภาวะในการพิสูจน์

หลักกฎหมายไทย

คดีทุกคดีที่ศาลจะทอ้งวินิจฉัยพิพากษานั้น มีปัญหาที่ศาลจะทอ้งพิจารณาอยู่ 2 ปัญหาคือ

- (1) ปัญหาข้อเท็จจริง ได้แก่ ข้อความหรือพฤติการณ์ใด ๆ ที่ศาลยอมวินิจฉัยได้โดยไม่ทอ้งหาหรือค้นหกฎหมาย
- (2) ปัญหาข้อกฎหมาย ได้แก่ การวินิจฉัยว่าความหมายแห่งคำบทกฎหมายนั้น เป็นอย่างไร จะใช้กับข้อเท็จจริงเช่นนั้นได้หรือไม่

สิ่งที่คู่ความจะทอ้งพิสูจน์มีอยู่เฉพาะข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนข้อกฎหมายนั้นเป็นส่วนที่ศาลรู้อเอง ส่วนใครจะทอ้งเป็นผู้นำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่อศาลก็อยู่ที่ว่าภาวะในการพิสูจน์ในประเด็นข้อใดตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายไหน คู่ความฝ่ายนั้นก็ทอ้งพิสูจน์ประเด็นนั้น หลักการพิจารณาว่าคู่ความฝ่ายใดมีหน้าที่พิสูจน์ข้อเท็จจริงประเด็นนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ดังนี้คือ

"ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้อง หรือคำให้การของตน ให้หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง"

คำว่า (1) ว่าคุณไม่คงพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งเป็นที่รู้กันทั่วไป หรือซึ่งไม่อาจโต้แย้งได้ หรือซึ่งศาลเห็นว่าคุณความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับแล้ว

(2) ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คุณความฝ่ายใด คุณความฝ่ายนั้นคงพิสูจน์แก่ เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว"

จากบทบัญญัติดังกล่าวสรุปได้ว่า คุณความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดขึ้นมา คุณความฝ่ายนั้นก็มีการพิจารณาประเด็นที่ตนกล่าวอ้างขึ้นมาขึ้นนั้น เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นความอนุ 1 และ อนุ 2 กล่าวคือ คุณความที่กล่าวอ้างไม่จำต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่รู้กันทั่วไป เช่น คงอาศัยขึ้นทางทิศตะวันออก หรือข้อเท็จจริงที่คุณความอีกฝ่ายหนึ่งรับแล้ว เช่น จำเลยรับว่าโจทก์เป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด โจทก์ทะเบียนไว้ตามกฎหมายจริง โจทก์ไม่จำต้องนำสืบถึงฐานะตนเองว่าเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัทจำกัด หรือกรณีมีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายเป็นคุณแก่คุณความฝ่ายใด คุณความฝ่ายนั้นพิสูจน์เพียงแต่ว่าได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว เช่น ตามมาตรา 433 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่า "บุคคลใดครอบครองหรือควบคุมดูแลยานพาหนะอย่างใดอันเคลื่อนย้ายกำลังเครื่องจักรกล บุคคลนั้นต้องรับผิดชอบเพื่อการเสียหายอันเกิดแก่ยานพาหนะนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การเสียหายนั้นเกิดแก่เหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของผู้ที่เสียหายเอง" ฉะนั้นในกรณีที่โจทก์ฟ้องว่าจำเลยขับรถยนต์โดยประมาทจนโจทก์ได้รับความเจ็บ โดยผลของกฎหมายมาตรา 433 จำเลยต้องเป็นฝ่ายพิสูจน์ว่าความเสียหายเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือเกิดเพราะความผิดของโจทก์เอง ทั้ง ๆ ที่โจทก์เป็นผู้กล่าวอ้างว่าจำเลยประมาท โดยหลักโจทก์ก็ควรที่จะต้องมีการพิจารณาว่าจำเลยประมาท แต่เมื่อมีข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าว โจทก์จึงไม่ตองนำสืบถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว

สำหรับกรณีเจ้าหนี้ เป็นโจทก์ฟ้องขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหนี้ หาก
จำเลยปฏิเสธ ทางกฎหมายไทยคงกล่าวถือว่าเจ้าหนี้เป็นผู้กล่าวอ้าง ภาระในการพิสูจน์
จึงตกอยู่กับเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ทั้งสิ้น

ตัวอย่างที่ 1 ก. เป็นเจ้าหนี้ของ ข. อยู่ 100,000 บาท ข. มีที่ดิน
อยู่แปลงเดียว ราคาเพียง 80,000 บาท ต่อมา ข. ได้โอนขายที่ดินนี้ให้แก่ ค. ก.
จึงยื่นฟ้อง ข. และ ค. เป็นจำเลย ขอให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมการโอนที่ดินดังกล่าวเสีย
เพราะฉ้อฉลตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 ข. และ ค. ยื่นคำให้
การปฏิเสธฟ้องของ ก. ทั้งสิ้น ทั้งนี้เท่ากับว่า ก. เจ้าหนี้เป็นผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงซึ่ง
คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งปฏิเสธ ภาระในการพิสูจน์ว่านิติกรรมนี้เป็นการฉ้อฉลตามกฎหมายมาตรา 237
จึงตกอยู่กับ ก. เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์

ตัวอย่างที่ 2 ก. เป็นเจ้าหนี้ของ ข. อยู่ 100,000 บาท ข. มีที่ดิน
แปลงเดียว ราคาเพียง 80,000 บาท แต่ ข. ก็ยังเอาไปโอนขายให้แก่ ค. และต่อมา
ค. ก็เอาไปโอนขายต่อให้แก่ ง. ก. จึงยื่นฟ้อง ข. ค. และ ง. เป็นจำเลย ขอให้ศาล
เพิกถอนนิติกรรมการโอนที่ดินดังกล่าว เพราะนิติกรรมการโอนที่ดินนี้เป็นนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล
ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 และ ง. ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกได้รับ
โอนไปโดยไม่มีคำตอบแทนและไม่สุจริต ข. ค. และ ง. ต่างยื่นคำให้การปฏิเสธฟ้องของ
ก. ทั้งสิ้น ทั้งนี้เท่ากับว่า ก. เจ้าหนี้เป็นผู้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงซึ่งคู่ความอีกฝ่ายปฏิเสธ
ภาระในการพิสูจน์ว่านิติกรรมนี้เป็นการฉ้อฉลตามกฎหมายมาตรา 237 และ ง. เป็นบุคคลภายนอก
ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 238 จึงตกอยู่กับ ก. เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์

กรณีมีข้อสันนิษฐานเป็นคุณแก่ผู้ฟ้องขอเพิกถอน

สำหรับการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ในคดีล้มละลายตามพระราชบัญญัติ
ล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 114 นั้น มีลักษณะที่แตกต่างออกไปเนื่องจากมาตราดัง

กล่าวบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เพิกถอนการโอนทรัพย์สินหรือการกระทำใด ๆ อันเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งได้กระทำภายใน 3 ปี ก่อนเมื่อการขอล้มละลายหรือภายหลังจากนั้นได้ เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าการโอนหรือการกระทำนั้นได้กระทำโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน แสดงให้เห็นว่ากฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้รับโอน หรือผู้รับประโยชน์ตามมาตรา 114 นี้ ไม่สุจริตและรับโอนหรือรับประโยชน์ไปโดยไม่มีค่าตอบแทน ดังนั้นภาระในการพิสูจน์ตามมาตรา 114 นี้ จึงแตกต่างจากภาระในการพิสูจน์ของการ เพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้กรณีอื่น กล่าวคือ เมื่อมีข้อสันนิษฐาน เป็นคุณแก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ผู้ฟ้องขอ เพิกถอน ภาระในการพิสูจน์ว่าผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์สุจริตและรับโอนหรือรับประโยชน์โดยเสียค่าตอบแทนหรือไม่ จึงตกอยู่กับผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์เท่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 64 (2) มิใช่เป็นภาระของผู้ฟ้องขอเพิกถอนเช่นกรณีอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว¹

หลักกฎหมายต่างประเทศ

เกี่ยวกับภาระในการพิสูจน์ปรากฏว่าหลักกฎหมายของบางประเทศมีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างจากหลักกฎหมายไทยมาก กล่าวคือ เจ้าหนี้มีภาระในการพิสูจน์แต่เพียงว่านิติกรรมนั้นฉ้อฉลสิทธิของตน ส่วนภาระในการพิสูจน์ถึงข้อความจริงที่ว่าบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้และบุคคลภายนอกซึ่งทำนิติกรรมต่อ ๆ ไปกระทำการโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนกลับตกอยู่กับบุคคลเหล่านั้น เช่น

¹ บทที่ 2, ข้อ 2.1

หลักกฎหมายญี่ปุ่น ทั้งนี้ตามนัยแห่งคำพิพากษาของศาลญี่ปุ่นซึ่งวินิจฉัยว่า

"ในเรื่องการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้พิสูจน์ว่าผู้ใดลาภงอกหรือบุคคลภายนอกซึ่งทำนิติกรรมข้อ ๆ กันไปกระทำการโดยไม่สุจริต เพราะว่าบุคคลเหล่านี้ถูกกฎหมายสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ได้กระทำโดยไม่สุจริต เพราะฉะนั้น ผู้ใดลาภงอกหรือบุคคลภายนอกนั้นจึงต้อง เป็นผู้พิสูจน์ว่าได้กระทำการโดยสุจริต" ¹

หลักกฎหมายสหรัฐอเมริกา แม้หลักกฎหมายสหรัฐอเมริกาจะมีความเห็นเกี่ยวกับ การในการพิสูจน์ที่แตกต่างกันออกไปบาง เช่น บางความเห็นเห็นว่า เมื่อเจ้าหนี้เป็นผู้กล่าวอ้าง เจ้าหนี้จึงต้อง เป็นผู้พิสูจน์ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักกฎหมายพยานทั่วไป แต่ความเห็นส่วนมากก็ยัง เห็นว่า ในกรณีที่ปรากฏข้อศาลแล้วว่าลูกหนี้กระทำการฉ้อฉล เจ้าหนี้ ผู้รับโอนจากลูกหนี้จะต้อง เป็นผู้พิสูจน์ว่าตนกระทำการโดยสุจริตและได้เสียค่าตอบแทนการฉ้อฉลนั้น ²

¹ J.E. de Becker, The Principles and Practice of the Civil Code of Japan, p. 284 - 285.

² William M. Kimney (editor), "Fraudulent Conveyances," American Jurisprudent, Volume 24, p. 333.

จากหลักเกณฑ์ในเรื่องภาระการพิสูจน์ที่กล่าวถึงมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ในเรื่องนี้มีแนวโน้มไปในทางที่ช่วยให้บุคคลผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้หรือบุคคลภายนอก เป็นผู้พิสูจน์ถึงความสุจริตของตน ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียน เห็นว่ามีข้อดีและข้อเสียดังต่อไปนี้คือ

ข้อดี ลูกหนี้เป็นผู้วางแผนขอฉ้อเจ้าหนี้ย่อมต้องทำอย่างแนบเนียน ฉะนั้น จึงเป็นการยากที่จะให้เจ้าหนี้เป็นฝ่ายพิสูจน์ความไม่สุจริตของผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ (ผู้ไต่ ลางงอก) หรือบุคคลภายนอก เพราะเจ้าหนี้อาจจะไม่เคยรู้จักบุคคลดังกล่าวมาก่อนเลย ดังนั้น เจ้าหนี้จึงมักจะเป็นฝ่ายแพ้คดี เป็นส่วนใหญ่ อันเป็นผลทำให้มาตรการในการควบคุมกอง ทรัพย์สินของลูกหนี้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ถ้าหากจะวางหลักเกณฑ์ให้ผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ และบุคคลภายนอกเป็นผู้พิสูจน์ความสุจริตของตนเอง ก็จะทำให้มาตรการคุ้มครองเจ้าหนี้มี ประสิทธิภาพมากขึ้น

ข้อเสีย ทำให้เกิดความไม่มั่นใจแก่บุคคลทั่วไปในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับ ทรัพย์สิน เพราะบุคคลภายนอกอาจจะไม่แน่ใจว่าบุคคลที่ทำนิติกรรมกับตนนั้นมีทรัพย์สินมาก น้อยเพียงใดมีเจตนาจะทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบหรือไม่และบุคคลดังกล่าวมีหนี้สินมากน้อย เพียงไร ทำให้บุคคลเกิดความกลัวในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน อันจะมีผลกระทบ กระเทือนถึงเศรษฐกิจของประเทศได้

1.3.2 การขังนำหนักพยานหลักฐาน

หลักกฎหมายไทย

การขังนำหนักพยานหลักฐานในคดีแพ่งนั้นเป็นอำนาจของศาลที่จะพิจารณา วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบมาแล้วนั้นควร เชื่อฟัง เป็นจริงตามฟ้องของโจทก์หรือไม่ เพียงใด ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104 บัญญัติถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าว นี้ว่า

"ให้ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบมานั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น"

ในกรณีการฟ้องขอให้เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ จากที่กล่าวมาแล้วว่า เจ้าหนี้เป็นผู้มีภาระการพิสูจน์ว่านิติกรรมที่ตนขอเพิกถอนนั้นมีลักษณะครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ที่จะเพิกถอนได้ตามมาตรา 237 หรือไม่ ปัญหาที่จะต้องพิจารณาจึงมีว่าศาลมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการซึ่งนำพยานหลักฐานของโจทก์ (เจ้าหนี้) ว่าพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมานั้นเพียงพอที่จะให้ศาล เชื่อถือและพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีได้หรือไม่ จากการศึกษาแนวคำพิพากษาศาลฎีกาพอจะแยกพิจารณาได้ดังนี้คือ

(1) ในประเด็นเรื่องเสียเปรียบ ในประเด็นดังกล่าวนี้โจทก์จะทวงนำสืบถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ ที่พอจะเป็นการชี้ให้ศาลเห็นว่าการกระทำนิติกรรมของลูกหนี้ทำให้โจทก์เสียเปรียบ ตัวอย่างเช่น

ก. เจ้าหนี้ต้องนำสืบว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินไม่เพียงพอแก่การชำระหนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 797/2498 (ระหว่างนายชยากร ภาวะพิงค์ โจทก์ นางบัวลา ลังกาพันธ์ กับพวก จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2498 หน้า 739-743 จดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าจำเลยที่ 1 เป็นหนี้ค่าจ้างว่าความโจทก์เป็นเงิน 4,282 บาท จำเลยที่ 2 เป็นบุตรของจำเลยที่ 1 เป็นหนี้จำเลยที่ 1 ตามคำพิพากษาเป็นเงิน 14,701.12 บาท ต่อมาจำเลยที่ 1 ได้ทำนิติกรรมปลดหนี้ดังกล่าวให้แก่จำเลยที่ 2 โดยเสนาหา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า จำเลยที่ 1 ทำนิติกรรมโดยรู้ว่าเป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบเพราะจำเลยที่ 2 เป็นบุตรโจทก์ ทั้งปรากฏว่าจำเลยที่ 1 ไม่มีทรัพย์สินอย่างอื่นอีก จึงพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมปลดหนี้ระหว่างจำเลยที่ 1 และจำเลยที่ 2

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 635/2511 (ระหว่าง นายชื่น มีคำ โจทก์ นายพินิจ ทองออน โคนายวงษ์ ทองออน บิดาผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้ร้อง นายวงษ์ ทองออน จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2511 หน้า 749-753 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งข้อเท็จจริงในคดีปรากฏว่า เมื่อศาลพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้แก่โจทก์แล้ว จำเลยขอที่ดินโดยใส่ชื่อผู้ร้องซึ่งเป็นบุตร เป็นผู้มีชื่อในโฉนด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการยกที่พิพากษาให้ผู้ร้องหรือการกระทำดังกล่าวนั้น จำเลยกระทำหลังจากที่ศาลได้พิพากษาให้จำเลยต้องรับผิดชอบคือของชำระหนี้ให้โจทก์เป็นเงิน 10,800 บาท แล้ว ทั้งไม่ปรากฏว่าจำเลยมีทรัพย์สินอื่นอีก ดังนั้นการที่จำเลยยกทรัพย์สินพิพาทให้กับผู้ร้องจึงเป็นการกระทำที่จำเลยรู้ว่าเป็นทางให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ

คำพิพากษาศาลฎีกาอื่นที่ได้อินิจฉัยภายหลังคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งสองดังกล่าวมาแล้วนั้น ศาลฎีกาได้อินิจฉัยในทำนองว่าถ้าโจทก์นำสืบได้ว่าจำเลยไม่มีทรัพย์สินอื่นอีก นอกจากทรัพย์สินพิพาทถือได้ว่ากรกระทำนิติกรรมของจำเลยทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบแล้ว

ข. เจ้าหน้าที่กองนำสืบว่าแม่ลูกนั้นมีทรัพย์สินหลายอย่างแต่ก็มีไม่พอชำระหนี้ อันเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่หลายราย ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 291/2513 ¹ ข้อเท็จจริงในคดีดังกล่าวปรากฏว่า ศาลได้มีคำพิพากษาให้จำเลยชำระหนี้ จำนวน 20,000 บาท ให้แก่โจทก์ แต่จำเลยไม่ชำระ โจทก์จึงนำยึดที่ดินของจำเลยออกขายทอดตลาด ผู้ร้องร้องขอที่ดินเข้ามาว่าที่ดินที่โจทก์นำยึดนั้นจำเลยได้โอนให้กับผู้ร้องไปแล้ว และการโอนที่ดินดังกล่าวให้ผู้ร้องไม่ทำให้โจทก์เสียเปรียบแต่อย่างใด เพราะจำเลยยังมีที่ดินอื่นอีก 1 แปลง ราคา 10,000 บาท โจทก์สามารถนำยึดเพื่อเอามาขายทอดตลาดได้ ในคดีดังกล่าวนี้โจทก์นำสืบว่า

¹ อ้างแล้วในบทเดียวกันนี้ ข้อ 1.2.1

จำเลยยังมีเจ้าหนี้หลายราย บางรายกำลังฟ้องร้องกันอยู่ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ข้อที่
 ผู้ร้องอ้างว่าจำเลยยังมีที่ดินอีกแปลงหนึ่งราคาประมาณ 10,000 บาทนั้น ก็ปรากฏว่า
 จำเลยมีเจ้าหนี้หลายราย บางรายก็ฟ้องร้องกันอยู่ นอกจากนั้นราคาที่ดินก็ใกล้เคียง
 กันไม่ว่าทรัพย์สินของจำเลยพอจะชำระหนี้ได้ครบถ้วนหรือไม่ ตามพฤติการณ์ทั้งนี้
 การโอนที่ดินให้ผู้ร้องเป็นทางให้โจทก์เสียเปรียบ

ถ้าเจ้านั้นนำสืบให้ศาลเห็นไม่ได้ว่านอกจากทรัพย์สินที่ลูกหนี้ทำนิติกรรมเพื่อ
 ฉ้อฉลเจ้านั้นแล้ว ลูกหนี้ไม่มีทรัพย์สินอื่นอีกศาลจะไม่เพิกถอนให้ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1868-9/2516¹ ข้อเท็จจริงในคดีปรากฏว่า
 จำเลยกู้เงินโจทก์ไปเพื่อลงทุนทำเหมืองแร่ โดยสัญญาว่า เมื่อได้ประทานบัตรการทำเหมืองแร่
 มาแล้วจะนำมาวางประกันเงินกู้ ปรากฏว่าจำเลยกลับนำเครื่องจักรชุดแรกและสิทธิตาม
 ประทานบัตร โดยที่ราคา เป็นค่าหุ้นไปร่วมลงทุนเป็นหุ้นในบริษัทชุดแรก โดยที่ราคาหุ้นสูง
 กว่าที่จำเลยเป็นหนี้โจทก์ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า นิติกรรมที่ลูกหนี้ได้กระทำลงที่จะเป็น
 ทางให้เจ้านั้นเสียเปรียบนั้น หมายความว่าลูกหนี้ได้กระทำให้ทรัพย์สินของตนลดน้อยถอย
 ลงไม่พอที่จะใช้หนี้แก่เจ้าหนี้ได้ การที่จำเลยนำทรัพย์สินและสิทธิตามประทานบัตร ไปร่วม
 ลงทุนในบริษัทผู้ร้อง โดยที่ราคาเป็นค่าหุ้นของจำเลยทั้งสองเป็นเงินมากกว่าจำนวนหนี้
 ที่มีอยู่ต่อโจทก์เช่นนี้หาทำให้โจทก์เสียเปรียบแต่อย่างใดไม่ เพราะจำเลยลูกหนี้ยังมีทรัพย์สิน
 อื่นพอจะใช้หนี้โจทก์อยู่ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้แสดงให้เห็นว่าโจทก์ไม่สามารถนำสืบ
 ให้ศาลเห็นว่าลูกหนี้มีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้แก่โจทก์โดยสิ้นเชิง ดังนั้นศาลจะถือว่านิติกรรม
 ดังกล่าวไม่ทำให้เสียเปรียบจึงไม่เพิกถอนให้

¹ อ้างแล้วในบทเดียวกันนี้ ข้อ 1.2.1

(2) ในประเด็นเรื่องความสุจริต

หมายความว่า โจทก์จะต้องนำสืบถึงพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า ลูกหนี้ผู้กระทำนิติกรรมกับลูกหนี้ (ผู้ไต่กลางออก) หรือบุคคลภายนอกได้กระทำนิติกรรมโดย ไม่สุจริต ซึ่งหมายถึงพฤติการณ์ที่แสดงว่าลูกหนี้ได้กระทำนิติกรรมโดยรู้อยู่แล้วว่าตนมีทรัพย์สิน ไม่พอที่จะชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ได้ ส่วนผู้ไต่กลางออกและบุคคลภายนอกก็หมายถึงพฤติการณ์ที่ แสดงให้เห็นว่าลูกหนี้ทำนิติกรรมเพื่อให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ พฤติการณ์ที่แสดงให้เห็น ความไม่สุจริตดังกล่าวมาแล้วนั้น แยกพิจารณาได้ดังนี้คือ

ก. ความเป็นนิติกรรมระหว่างลูกหนี้กับผู้ไต่กลางออกและบุคคลภายนอก เพราะการ เป็นนิติกรรมนั้นจะทำให้สันนิษฐานได้ในเบื้องต้นว่าคู่สัญญาได้ทำนิติกรรมกันเพื่อช่วย เหลือซึ่งกันและกัน และสันนิษฐานได้ว่าทางคู่สัญญาการเงินของกันและกันคือ ดังนั้นถ้าโจทก์ นำสืบได้เพียงว่าระหว่างลูกหนี้กับผู้ไต่กลางออกหรือระหว่างผู้ไต่กลางออกกับบุคคลภายนอก มีความสัมพันธ์เป็นนิติกรรม เช่น เป็นบิดามารดากับบุตร เป็นสามีกับภรรยา เป็นพี่เป็นน้อง- กัน เป็นต้น ศาลจะฟังว่านิติกรรมที่ทำขึ้นนั้นเป็นการฉ้อฉลเจ้าหนี้ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 198/2506 (ระหว่างกองทัพบก โจทก์ นางละมัย สุขปลื้ม ผู้ร้องชดทรัพย์ พันโทประสิทธิ์ เจนพาณิชย์ จำเลย จากคำพิพากษา ฎีกา ปี 2506 หน้า 250-257 จัดพิมพ์โดยเนกบัณฑิตยสภา) ซึ่งขอเท็จจริงในคดีปรากฏ ว่าจำเลย เป็นสามีผู้ร้องถูกกล่าวหาว่ายกยอทรัพย์จะท้องไซ่ทรัพย์ที่ยกยอนั้นแก่ทางราชการ จำเลยได้ให้การต่อคณะกรรมการสอบสวนและเจ้าพนักงานสอบสวนว่า ยอมให้ทางราชการ คือโจทก์ยึดทรัพย์ของจำเลยซึ่งมีทรัพย์สินพิพาทรวมอยู่ด้วยเพื่อไซ่หนี้ ครั้นต่อมาไม่เกิน 3 เดือน จำเลยกับผู้ร้องซึ่งเป็นภรรยาได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันว่าผู้ร้องมิใช่ ภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมาย ทรัพย์สินที่มีอยู่เป็นทรัพย์สินของผู้ร้องที่จะหากยกยอทรัพย์สิน อันเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของผู้ร้อง ทั้งนี้ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญานี้ได้ทำขึ้นหลังจากจำเลยได้

ยอมรับใช้หนี้ให้โจทก์ไม่ถึง 3 เดือน เห็นได้ชัดว่าโจทก์ทำขึ้นเพื่อสมยอมกันป้องกันมิให้
ทรัพย์สินพาถูกยึดมาไ้หนี้แก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1442/2509 (ระหว่างนายพุ่ม คงโลกกรวด
โจทก์ นายภิกษา คุศรีพิทักษ์ ผู้ร้อง นางชม แซ่ตั้ง จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกาปี
2509 หน้า 1672-1677 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งขอเท็จจริงในคดีปรากฏว่า
โจทก์นำยึดที่ดิน 2 แปลง เพื่อใช้หนี้ตามคำพิพากษา ที่ดินทั้งสองแปลงนี้เดิมเป็นของ
จำเลย จำเลยได้โอนให้นางสาวเป่าบุตรจำเลย ก่อนโจทก์ฟ้องคดีนี้ ต่อมาอีกประมาณ
4 เดือนเศษ นางสาวเป่าได้โอนขายที่ดินดังกล่าวให้แก่ผู้ร้องก่อนโจทก์ฟ้องคดีนี้เพียง 8
วัน ปัญหาว่าการโอนระหว่างจำเลยกับนางสาวเป่าและนางสาวเป่ากับผู้ร้องเป็นการโอน
เพื่อฉ้อฉลโจทก์หรือไม่ ศาลฎีกาไ้วินิจฉัยว่า แม้โจทก์จะไม่มีพยานนำสืบให้เห็นว่าผู้ร้อง
กับนางสาวเป่าสมยอมกันเพื่อโอนขายที่ดินรายนี้ แต่ขอเท็จจริงฟังเป็นลำดับได้ว่าจำเลย
มีหนี้อยู่หลายราย การที่จำเลยโอนที่ดินยกให้แก่นางสาวเป่าบุตรของตนโดยเหตุดังกล่าว
เพื่อให้นางสาวเป่าเลี้ยงน้องต่อไปเท่านั้น ถือว่านิติกรรมที่จำเลยทำกับนางสาวเป่าบุตร
ตนเป็นนิติกรรมที่ทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ

ข. พฤติการณ์ที่โจทก์ทบทวนแทนในการทำนิติกรรมต่ำกว่าราคาปกติ
พฤติการณ์เช่นนี้ศาลฟังว่า ผู้ทำนิติกรรมกระทำให้โดยไม่สุจริต ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1016-8/2477 (ระหว่างนางเจียม โตเจริญ
โจทก์ นางสมจัน แซ่เกา กับพวก จำเลย นางเยื่อน อึ้งตั้ง ผู้ร้องชั้ทรัพย์สิน เล่ม
18 หน้า 1655-1662 พิมพ์ที่ พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ,) ซึ่งขอเท็จจริงใน
คดีปรากฏว่าลูกหนี้โอนทรัพย์สินที่ดินจำนวนหนึ่งกับเขาไว้ให้กับบุคคลอื่น โดยบุคคลนั้นเข้ายอม
รับใช้หนี้จำนวนแทนลูกหนี้ ปรากฏว่าทรัพย์สินที่โอนนั้นมีราคาสูงกว่าหนี้จำนวนเป็นอันมาก
ศาลฎีกาไ้วินิจฉัยว่า ปัญหาอันสำคัญยิ่งว่าเวลาโอนให้นั้นราคานำไรละเท่าใด และเรือน

สองหลังราคาเท่าใด เพราะถาราคานาและเรือนสูงกว่าที่ผู้ร้องรับไว้ก็นับว่าโจทก์เสียเปรียบต่ำกว่าหรือพอสมควรก็เรียกว่าโจทก์เสียเปรียบมิได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1111/2500 (ระหว่างนายแผน พันธุรัตน์ โจทก์ นางคามล เส้าแก้ว จำเลย นายเมืองแก้ว และนางตีบ อุทธยาน ผู้ร้องชด ทรัพย์ จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2500 หน้า 1096-1100 จดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าโจทก์และจำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาล ต่อมาจำเลยไม่ชำระเงินให้แก่โจทก์ตามกำหนด โจทก์จึงนำยึดทรัพย์จำเลยเพื่อขายทอดตลาดเอาเงินมาชำระหนี้ ผู้ร้องร้องชดทรัพย์ว่าทรัพย์ดังกล่าวเป็นของผู้ร้องโดยได้ซื้อมาจากจำเลยโดยสุจริต ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ผู้ร้องทราบว่าจำเลยเป็นหนี้โจทก์ ผู้ร้องกับจำเลยยอมพอไปมาหาสู่กันอยู่ใกล้เคียงกัน ทั้งราคาซื้อขายก็ถูกกว่าราคาซื้อขายตามปกติถึงครึ่งหนึ่งและเป็นการซื้อขายโดยหักหนี้มีใ้ว่างเงินกัน อันสอดส่องให้เห็นว่าทั้งผู้ร้องและนายคันทน์สำมีจำเลยได้โอนขายโดยสมยอมกัน

ค. พฤติการณ์อื่นซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่สุจริต ในพฤติการณ์อย่างอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ศาลจะคงใช้ดุลพินิจพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ว่าเป็นการกระทำโดยไม่สุจริตหรือไม่ ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1442/2509¹ ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "ตามข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ร้อง (บุคคลภายนอก) กับนางสาวเป่า (ผู้ใดกลางนอก) ได้ทำใบรับเงินขึ้น 13 รายการ โดยมีได้มีการซื้อขายกันจริง ซึ่งทรัพย์เหล่านี้เป็นทรัพย์ซึ่งมีราคาเล็ก ๆ น้อย ๆ มิใช่เป็นของใหญ่ที่มีราคาเช่นที่ดิน ผู้ร้องกับนางสาวเป่าก็ยังกระทำใบรับรองการซื้อขายกันขึ้นโดยมิได้มีการซื้อขายกันจริง... และการซื้อขายรายนี้ผู้ร้องกับนางสาวเป่าไปเพียง

¹ อ้างแล้วในบทเดียวกันนี้ ข้อ 2.1

สองคนเท่านั้น การชำระราคาที่ดินตามคำของนายบุญช่วย เจ้าพนักงานที่ดินก็ไม่ปรากฏว่า
 ใ้มีการชำระกันจริงหรือไม่ นอกจากนี้ยังได้ความตามสำนวนอีกว่า ผู้ร้องรู้จักกับจำเลย
 และนางสาวเป๋มากกว่า 10 ปี นอกจากนี้ผู้ร้องยังเคยช่วยพิมพ์คำให้การที่บุคคลอื่นฟ้องจำเลย
 ในคดีนี้อีกด้วย พฤติการณ์ดังกล่าวมานี้จึงไม่พอที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าผู้ร้องได้ซื้อที่ดินทั้งสอง
 แปลงมาโดยสุจริต

หลักกฎหมายต่างประเทศ

หลักในการชี้ว่านักพยานหลักฐานในเรื่องนี้ของรัฐส่วนมากในสหรัฐอเมริกา
 มีว่า พยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ว่ามีการฉ้อฉลจะต้องเป็นพยานหลักฐานที่น่าฟังและชัดเจน โดย
 การพิจารณาถึงข้อเท็จจริง พฤติการณ์แวดล้อมของคดี ซึ่งน่าจะมีเหตุผลเชื่อว่ามี การฉ้อฉล
 เช่น ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ หรือลูกหนี้โอนทรัพย์สินทั้งหมดหรือโอนกับผู้อื่นไป
 ญาติกัน ศาลก็จะสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่สุจริต ซึ่งจากความฝ่ายที่ประสงค์จะพิสูจน์ว่าตนสุจริต
 จะพิสูจน์หักล้างข้อสันนิษฐานนี้ไว้ก็ได้ แต่เมื่อพิสูจน์หักล้างได้ อย่างชัดเจน¹

1.4 อายุความในการฟ้องร้อง

หลักกฎหมายไทย

สิทธิที่จำหน้จะขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลกรณี กฎหมายไทยมีบัญญัติกำหนด
 อายุความในการใช้สิทธิฟ้องร้องไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 240 ซึ่ง
 บัญญัติว่า

¹ William M. Mc Kinney (editor), "Fraudulent Conveyances,"
American Jurisprudent, Volume 24, p. 342-343.

"การเรียกร้องขอเพิกถอนนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้น 1 ปี นับแต่เวลาที่เจ้าหน้าที่รู้คนเหตุอันเป็นมูลให้เพิกถอน หรือพ้นสิบปีนับแต่ได้ทำนิติกรรมนั้น"

หมายความว่า เจ้าหน้าที่จะต้องใช้สิทธิฟ้องร้องขอเพิกถอนเสียภายในกำหนดเวลานี้ มิฉะนั้นจะขาดอายุความฟ้องร้องกันไม่ได้ โดยมีอายุความเป็น 2 ชั้นตอน คือ

1.4.1 อายุความเด็ดขาด กล่าวคือ เมื่อพ้นระยะเวลาที่กำหนดแล้วก็จะขาดอายุความโดยเด็ดขาด ไม่ว่าเจ้าหน้าที่คนใดใช้สิทธิฟ้องร้องขอเพิกถอนไม่ได้ก็ออกไป โดยไม่คำนึงถึงว่าเจ้าหน้าที่จะรู้ถึงข้อเท็จจริงที่ว่าลูกหนี้ได้กระทำนิติกรรมโดยรู้ว่าเป็นการทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบหรือไม่ ได้แก่อายุความ 10 ปี นับแต่ทำนิติกรรมที่จะเพิกถอนนั้น

1.4.2 อายุความไม่เด็ดขาด กล่าวคือ อายุความที่คำนึงถึงการที่เจ้าหน้าที่รู้ถึงข้อเท็จจริงที่ว่าลูกหนี้ได้ทำนิติกรรมโดยรู้ว่าเป็นการทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบหรือไม่ เมื่อพ้นระยะเวลาที่กำหนดแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้รู้ถึงข้อเท็จจริงดังกล่าวจะใช้สิทธิเพิกถอนไม่ได้ก็ออกไป แม้ว่าจะยังไม่ครบระยะเวลาอายุความเด็ดขาดตามข้อ 1 ก็ตาม แต่สำหรับเจ้าหน้าที่คนอื่นอาจจะยังใช้สิทธินี้ไต่ถามหาที่ยังไม่ขาดอายุความเด็ดขาดตามข้อ 1 ได้แก่อายุความ 1 ปี นับแต่เจ้าหน้าที่รู้ถึงข้อเท็จจริงว่าลูกหนี้ได้กระทำนิติกรรมโดยรู้ว่าเป็นทางให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ

หลักกฎหมายต่างประเทศ

เกี่ยวกับเรื่องนี้บางประเทศก็มีบัญญัติกำหนดอายุความในการขอเพิกถอนนิติกรรมของเจ้าหนี้ไว้แต่อย่างใด จึงต้องใช้อายุความทั่วไป เช่น

หลักกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งอายุความทั่วไปของฝรั่งเศสคือ 30 ปี¹

แต่ในประเทศอื่น ๆ ส่วนมากต่างก็มีบทบัญญัติกำหนดอายุความในเรื่องนี้ไว้โดยกำหนดอายุความไว้ 2 ชั้นก่อนเช่นเดียวกับมาตรา 240 ของไทย เพียงแต่กำหนดอายุความสั้นยาวไม่เท่ากันเช่น

หลักกฎหมายญี่ปุ่น กำหนดอายุความเด็ดขาดไว้ 20 ปี นับแต่วันทำนิติกรรม ส่วนอายุความไม่เด็ดขาดกำหนดไว้ 2 ปี นับแต่เวลาที่เจ้านั้นได้รู้ถึงสาเหตุที่จะเพิกถอนนิติกรรมนั้น ๆ²

หลักกฎหมายเยอรมัน กำหนดอายุความเด็ดขาดไว้ 30 ปี นับแต่วันทำการฉ้อฉล ส่วนอายุความไม่เด็ดขาดกำหนดไว้ 10 ปี นับแต่เวลาที่เจ้านั้นได้เป็นเจ้านั้นตามคำพิพากษา และสิทธิเรียกร้องของเจ้านั้นนั้นถึงกำหนดชำระแล้ว เว้นแต่ทำการฉ้อฉลนั้นได้กระทำภายหลัง เวลาถึงกล่าวให้เริ่มนับตั้งแต่วันทำการฉ้อฉล³

สำหรับกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นของอายุความของกฎหมายเยอรมันมีข้อควรสังเกตว่า กำหนดเวลาเริ่มต้นของอายุความในกฎหมายเยอรมันแตกต่างจากหลักกฎหมายประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ นับตั้งแต่วันที่เจ้านั้นได้เป็นเจ้านั้นตามคำพิพากษา และสิทธิเรียกร้องของเจ้านั้นนั้นถึงกำหนดชำระแล้ว ทั้งนี้เพราะเจ้านั้นที่จะใช้สิทธิเพิกถอนการโอนตามกฎหมายเยอรมันได้ต้องเป็นเจ้านั้นตามคำพิพากษาและสิทธิเรียกร้องถึงกำหนดชำระแล้วจึงที่กล่าวมาแล้ว⁴

¹ ประมวลแห่งฝรั่งเศส, มาตรา 2262

² ประมวลแห่งญี่ปุ่น, มาตรา 426 คู่บทเดียวกันนี้ ข้อ 1.1.2

³ กฎหมายว่าด้วยการเพิกถอนการโอนทรัพย์สินบุคคลล้มละลาย, มาตรา 12. คู่บทเดียวกันนี้ข้อ 1.1.2.

⁴ คู่บทเดียวกันนี้ ข้อ 1.2.3.

1.5 ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับวิธีดำเนินการในการขอเพิกถอน

เกี่ยวกับวิธีดำเนินการในการขอเพิกถอนนี้มีปัญหาในทางปฏิบัติที่สำคัญยิ่ง ปัญหาหนึ่งคือ ปัญหาที่ว่า การขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 237 นี้ จะต้องฟ้องเป็นคดีขึ้นศาลหาก หรือจะให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไปยึดทรัพย์สินนั้นได้ทีเดียวโดยไม่ต้องขอเพิกถอนเสียก่อน แล้วเมื่อผู้รับโอนทรัพย์สินที่ยึดมารองรับทรัพย์เข้ามาว่า ทรัพย์ที่ยึดไม่ใช่ทรัพย์สินของลูกหนี้แต่เป็นของผู้ร้องเพราะลูกหนี้ได้โอนให้คนแล้ว เจ้าหน้าที่จึงยกเรื่องนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ขึ้นต่อสู้ในชั้นรองยึดทรัพย์ได้หรือไม่

ในปัญหานี้ เมื่อพิจารณาโดยหลักกฎหมายแล้ว การที่เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาจะยึดทรัพย์สินใดมาชำระหนี้ตามคำพิพากษานั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้หรืออย่างน้อยลูกหนี้ต้องเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยดังที่กล่าวมาแล้ว¹ ถ้าปรากฏว่าลูกหนี้ได้โอนทรัพย์สินนั้นไปให้แก่บุคคลอื่นก่อนที่ฟ้องพิจารณาว่าเป็นการตกลงกันแสดงเจตนาลวงความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 118 หรือไม่ ถ้ากรณีเป็นการแสดงเจตนาลวงการโอนก็จะเป็นโมฆะ ซึ่งเจ้าหน้าที่จะคัดค้านกล่าวอ้างได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 133 ทรัพย์สินนั้น ๆ ก็ยังคงเป็นของลูกหนี้อยู่ เจ้าหน้าที่จึงมีสิทธิที่จะยึดมาชำระหนี้ของคนได้ แต่ถ้าไม่ใช่เจตนาลวง แต่เป็นการโอนที่เป็นการฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ การโอนนั้นก็สมบูรณ์ทุกอย่าง เพราะลูกหนี้มีอำนาจริบรณในการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินของตนหาเป็นโมฆะไม่ ตราบใดที่ศาลยังไม่พิพากษาให้เพิกถอนทรัพย์สินนั้นก็ยังคงเป็นของผู้รับโอนอยู่ เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาย่อมไม่มีสิทธิที่จะไปยึดมาชำระหนี้ของคนจนกว่าจะได้ดำเนินคดีขอให้เพิกถอนเสียก่อน

เดิมเมื่อมีข้อโต้แย้งกันในปัญหานี้โดยตรงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 425/2472 (ระหว่างนายตั้ง โจทก์ นายเวียน จำเลย นางกิมเอ็ง ผู้รองยึดทรัพย์

¹ บทที่ 1 ข้อ 1.4.1

จากธรรมเนียม เล่ม 13 หน้า 545-551 พิมพ์พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ) ซึ่ง
 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า "เจ้าหน้าที่ผู้รับโอนได้ควยลักษณะที่เป็นการฉ้อฉลนั้น โดยลำพังก็
 ไม่ต้องฟ้องขอเพิกถอนเสียก่อน เพราะการที่จะฟ้องขอเพิกถอนเช่นนั้นหรือไม่อยู่ใน
 อำนาจศาลที่จะสั่งได้ตามที่เห็นสมควร และอาศัยอำนาจของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
 ความแพ่ง ร.ศ. 127 มาตรา 84"¹ ซึ่งศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
 ได้ให้ความเห็นในเหตุผลเหล่านี้ไว้ว่า "ข้อที่ศาลจะมีอำนาจสั่งให้ฟ้องหรือไม่ก็ได้แล้วแต่
 ศาลนั้น ไม่เห็นมีบทกฎหมายอะไรให้อำนาจแก่ศาลเช่นนั้น บางทีจะเป็นควยในเวลานั้น
 กฎหมายวิธีพิจารณาของเรายังไม่เห็นเอาแน่ไม่ได้ ข้อวินิจฉัยว่าอะไร ๆ ก็อยู่ในอำนาจศาล
 จึงถึงโดยยากอยู่ ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 นั้น เป็นเรื่อง
 อันคือว่าควยการที่จะบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้ของจำเลยผู้แพคดีมาไต่สวนบังคับให้ชำระ
 หนี้ ตามมาตรา 84 ได้ โดยไม่ต้องให้จำเลยผู้แพคดีไปฟ้องเป็นคดีอีกต่างหากหาใช่เรื่อง
 อย่างเดียวกับการเพิกถอนการฉ้อฉลไม่ ผู้ใดกลางออกแต่ในคดีกรมการฉ้อฉลไม่ใช่ลูกหนี้ของ
 จำเลยผู้แพคดีโดยนัยแห่งมาตรา 84 นั้น เพราะตราบิไต่ที่ยังไม่มีการขอเพิกถอน เขาไม่มี
 หน้าที่ความรับผิดชอบอย่างใดต่อลูกหนี้ ไม่ใช่ลูกหนี้ที่จะต้องส่งทรัพย์สินคืนให้ ที่อ้างมาตรา 84
 นั้นยังสงสัยว่าจะเป็นไปได้ได้อย่างไร" ²

¹ "ถ้าความปรากฏว่าเงินที่ผู้แพคดีได้เสียนั้นยังไม่ครบตามคำพิพากษา แล้วผู้ชนะคดี
 ไต่สวนมาตัวเป็นหลักกันว่า ผู้แพคดียังมีทรัพย์สินที่ควรจะได้จากแห่งใดก็ ศาลจะออกหมาย
 ห้ามผู้ที่จะต้องใช้ทรัพย์สินให้แก่ผู้แพคดีไม่ให้ใช้แก่ผู้แพ แต่เรียกมาไต่สวนว่าเป็นจริงหรือไม่ ถ้า
 เป็นจริงศาลจะมีคำสั่งให้นำเงินนั้นมาส่งต่อศาลก็ได้ ถ้าผู้ที่ได้รับหมายเช่นนี้ไม่ทำตามคำ
 บังคับของศาลให้ศาลมีอำนาจเรียกตัวมาไต่สวน และมีคำสั่งตามที่ศาลเห็นสมควรจะให้ยึด
 ทรัพย์สินขายทอดตลาดก็ได้"

² ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าควยนิติกรรมและ
 หนี้, เล่ม 2 หน้า 975.

ต่อมาปรากฏว่าคำพิพากษากฎีกาหลังจากคำพิพากษากฎีกาฉบับดังกล่าวก็ยังคงวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามมาตรา 237 ในชั้นบังคับคดี โดยไม่ต้องให้เจ้าหน้าที่ไปฟ้องเพิกถอนเป็นคดีค้างหากเป็นบรรทัดฐานเดียวกันตลอดมา โดยวินิจฉัยไปในทำนองว่าคำคัดค้านของเจ้าหน้าที่ผู้ยื่นคำคัดค้านเป็นการขอเพิกถอนอยู่ในตัว เช่น คำพิพากษากฎีกาที่ 656-657/2474, 935/2474, 977/2474, 188/75 หรือวินิจฉัยว่าถ้าเป็นการขอคัดค้านเจ้าหน้าที่คัดค้านผู้ใดกลางอกก็ไม่มีสิทธิที่จะมาร้องขอชดเชย เช่น คำพิพากษากฎีกาที่ 181/2481, 235/2487 และ 1111/2500 หรือวินิจฉัยว่าศาลมีอำนาจวินิจฉัยได้เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 ในเรื่องร้องขอชดเชยบัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ คือ ถ้ามีผู้มาอ้างว่าทรัพย์สินที่ยึดเอาไปไม่ใช่ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาแล้วก็ให้ศาลมีอำนาจดำเนินคดีชดเชยไปได้ เพราะเรื่องนี้เป็นการศึกษาชั้นบังคับคดี เจตนารมณ์ของการบังคับคดียอมให้วางลวกันไต่ภายหลังการยึดทรัพย์สินแล้ว โดยมีพักท้องให้เจ้าหน้าที่ไปฟ้องร้องทำลายหรือเพิกถอนอะไรเสียก่อน เช่น คำพิพากษากฎีกาที่ 181/2481, 254/2482, 1151-1152/2503 (ประชุมใหญ่), 1442/2509 และ 2873/2523

ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่าแนวปฏิบัติในคำพิพากษาดังกล่าวมาทั้งหมดนั้นมีข้อเสียบ่อย 2 ประการคือ

1. การยินยอมให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาไปยึดทรัพย์สินที่โอนไปโดยนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหน้าที่เลยที่เดียวโดยไม่จำเป็นต้องไปฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมนั้นเสียก่อนนี้เป็น การขัดกับหลักกฎหมายในทางสาระบัญญัติโดยชัดแจ้ง กล่าวคือเท่ากับว่าศาลฎีกาได้ยินยอมให้เจ้าหน้าที่บังคับคดียึดทรัพย์สินของบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ลูกหนี้ของตนมาขายทอดตลาด ทั้งนี้เพราะกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านี้ได้โอนเปลี่ยนมือไปเป็นของบุคคลอื่นแล้วโดยผลของนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ซึ่งยังสมบูรณ์อยู่จนกว่าเจ้าหน้าที่จะขอเพิกถอนนั่นเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงประเด็นในคดีร้องขอชดเชยซึ่งมีเพียงว่าทรัพย์สินที่ยึดนั้นเป็นของ

ลูกหนี้หรือไม่ เมื่อปรากฏว่าเจ้าหนี้ต่อสู้ฟ้องชดเชยว่าผู้ร้องไ้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นไปโดยนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้ขอให้เพิกถอน ทั้งนี้ก็เท่ากับว่าเจ้าหนี้ไ้ยอมรับว่าทรัพย์สินที่ตนยึดนั้นขณะนี้ เป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่นมิใช่กรรมสิทธิ์ของลูกหนี้ จึงไม่มีประเด็นพิพาทอะไรที่จะต้องวินิจฉัยอีก ตามหลักกฎหมายศาลก็จะถอนการยึดในทรัพย์สินทาง ๆ เหล่านั้นหรือจะทำไ้แค่เพียงรอกการ ถอนการบังคับคดีนี้ไว้ก่อนตามที่เจ้าหนี้ร้องขอเพื่อรอดของคำพิพากษาที่เจ้าหนี้จะไปฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลนั้น เป็นคดีใหม่ซึ่งจะทำให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินกลับคืนมา เป็นของลูกหนี้เสียก่อน

2. การที่ศาลยอมวินิจฉัยตามมาตรา 237 ให้แก่เจ้าหนี้โดยไม่ต้องให้เจ้าหนี้ไปฟ้องร้องเป็นคดีทางหากนี้อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อเจ้าหนี้รายอื่น ๆ ของลูกหนี้ กล่าวคือเมื่อศาลวินิจฉัยแล้วให้เพิกถอนนิติกรรมนั้นเสีย เจ้าหนี้ก็จะขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นไปทันที โดยเจ้าหนี้อื่น ๆ มักจะไม่มีเวลาหรือโอกาสมาร้องขอเฉลี่ยหนี้ได้ทัน เพราะเจ้าหนี้ที่จะมาร้องขอเฉลี่ยทรัพย์สินที่ยึดจะต้องเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา และต้องร้องขอก่อนที่จะได้ขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น ทั้ง ๆ ที่มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 239 บัญญัติว่า "การเพิกถอนนั้นยอมได้เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้หมดทุกคน"

และผู้เขียนมีความเห็นว่าข้อคือ 3 ประการคือ

1. ทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ แนวปฏิบัติดังกล่าวทำให้งานของศาลรวดเร็วไม่คั่งค้าง โดยแทนที่ศาลจะต้องรอกการถอนการบังคับคดีในคดีร้องชดเชยไว้ให้โจทก์ไปฟ้องขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้เสียก่อนตามที่เจ้าหนี้ร้องชดเชยในภายหลัง ดังนั้นจะทำให้กระบวนการภาคีของศาลลาซา มีคดีคั่งค้างอยู่ หรือหากแม้เจ้าหนี้มีใครร้องขอให้ศาลรอกการ ถอนการบังคับคดีไว้ก่อนศาลก็

จะฟ้องพิจารณาคดีร้องชดเชยและ คดีที่เจ้าหน้าที่ฟ้องขอเพิกถอนต่างหากจากกัน ถ้าศาลพิพากษาให้เพิกถอนเจ้าหน้าที่จะคงไปนำคดีทรัพย์สินนั้น ๆ มาใหม่ แล้วถ้าจำมีการร้องชดเชยให้ศาลพิจารณาเป็นคดีใหม่อีกอัน เป็นการทำให้ศาลต้องทำงานซ้ำซ้อนมาก ดังนั้นการที่ศาลยอมวินิจฉัยตามมาตรา 237 ไปที่เดียวเลย จึงทำให้กระบวนการพิจารณาของศาลรวดเร็วและมีประสิทธิภาพกว่า

2. เป็นการสะทกแกคความและทำให้ประหยคเวลาและค่าใช้จ่าย กล่าวคือแทนที่ความไม่ว่าจะเป็น เจ้าหนี้ลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ร้องชดเชยจะคงเสียเวลาเสียเงินเสียทองไปดำเนินคดีถึง 2 เรื่อง หรือ 3 เรื่อง ต่างหากจากกัน ก็ประหยคเวลาและค่าใช้จ่ายมาดำเนินคดีรวมไปเสียทีเดียวซึ่งยอมเป็นการสะทก

3. เป็นธรรมแกคความทุกฝ่าย กล่าวคือเมื่อพิจารณาในแง่ความเป็นธรรมของแนวปฏิบัติของศาล จะเห็นได้ว่าไม่เป็นการเสียความเป็นธรรมแกคความฝ่ายใดไม่ว่าจะเป็น เจ้าหนี้ลูกหนี้หรือบุคคลซึ่งเป็นผู้ร้องชดเชย ทั้งนี้เพราะความทุกฝ่ายก็มีสิทธิที่จะดำเนินคดีของตนได้อย่างเต็มที่เช่นเดียวกับการที่ให้เจ้าหน้าที่ฟ้องขอเพิกถอนเป็นคดีต่างหากนั่นเอง

เมื่อพิจารณาดังข้อดีข้อเสียของแนวปฏิบัติดังกล่าวของศาลแล้วผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาเรื่องนี้เป็น เรื่องในวิธีพิจารณาความซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ว่าจะคงดำเนินการโดยรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและไม่ให้เสียความเป็นธรรม การที่ศาลพิจารณาเรื่องการเพิกถอนการฉ้อฉลไปในคดีร้องชดเชยเสียทีเดียวนั้น เพียงแคไม่ชอบด้วยกฎหมายในทางสาระบัญญัติและทฤษฎี แต่ปรากฏว่าไม่ทำให้เสียความยุติธรรมไปแต่อย่างใด ทั้งทำให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็วและประหยค ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการที่ศาลจะวินิจฉัยเรื่องการเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ไปเสียทีเดียวนั้นน่าจะเป็นการถูกต้องแล้ว

มีผู้หาข้อไปว่าในกรณีศาลรับพิจารณาความมาตรา 237 ไปเลยนี้
ภาระในการพิสูจน์ถึงการฉอฉลนั้นจะตกอยู่กับผู้ร้องชักรทรัพย์หรือโจทก์

ก่อนที่จะพิจารณาในข้อนี้ จะต้องพิจารณาถึงฐานะของคู่ความในคดีเสีย
 ก่อนว่ามีฐานะเป็นอะไรในคดีนั้น ๆ ซึ่งมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1
 (3) บัญญัติไว้ว่า คำร้องชักรทรัพย์เป็นคำฟ้องที่โจทก์เสนอขอหาต่อศาลโดยทำเป็นคำร้อง-
 ขอ ดังนั้นผู้ร้องชักรทรัพย์จึงมีฐานะเป็นโจทก์ ฝ่ายโจทก์เดิมอยู่ในฐานะผู้คัดค้านหรือจำเลย¹

ซึ่งศาลฎีกาก็ได้วินิจฉัยยืนยันถึงฐานะดังกล่าวไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกา
 ที่ 705/2497 (ระหว่างทิม สุวรรณสิทธิ์ โจทก์ นายแก้ว คุ้มใหม่ จำเลย นางมุล
 อินตะสม ผู้ร้องชักรทรัพย์ จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2497 หน้า 680-684 จัดพิมพ์โดย
 เนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยว่า

"ในคดีชักรทรัพย์ ผู้ร้องขออยู่ในฐานะเป็นโจทก์ โจทก์เดิมอยู่ในฐานะ
 ผู้คัดค้าน"

และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 500/2504 (ระหว่างพระมหาเสถียร คุณวิศาล
 โจทก์ นายสัวของ แซลิม จำเลย นายประพันธ์ แซลิม ผู้ร้อง จากคำพิพากษาศาลฎีกาปี
 2504 หน้า 415-420 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยว่า "ในกรณีที่โจทก์
 เป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษายักทรัพย์จำเลยลูกหนี้ ผู้ร้องชักรทรัพย์ยื่นคำร้องอ้างว่าทรัพย์นั้น
 เป็นของตน ผู้ร้องชักรทรัพย์มีฐานะเสมือนเป็นโจทก์ ส่วนโจทก์มีฐานะเสมือนเป็นจำเลย"

¹ พิพัตน์ จักรางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4,
 (จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2526) หน้า 696.

สำหรับหน้าหน้าสืบนั้น เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 วรรค 2 บัญญัติให้ศาลพิจารณาและชี้ขาดคดีร้องชดเชยนั้นเหมือนอย่าง คดีธรรมดา ฉะนั้นความฝ่ายใดกล่าวอ้างขอเท็จจริงใจเพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน ก็ความฝ่ายนั้นก็มีการที่จะคงพิสูจน์ขอเท็จจริงนั้นตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ดังนั้นในคดีร้องชดเชยนั้นแม้จะถือว่าผู้ร้องชดเชย เป็นโจทก์และโจทก์เดิมถือว่าเป็นจำเลย แต่การระในการพิสูจน์ก็มีใช้คงอยู่แก่ผู้ร้อง ชดเชยเสมอไป อาจคงอยู่แก่ความฝ่ายใดก็ได้ แล้วแต่รูปคดีเหมือน เช่นคดีธรรมดา¹

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ให้การระการพิสูจน์คงอยู่แก่ผู้ร้องชดเชย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 609/2502 (ระหว่างบริษัทอาทรพาณิชย์ จำกัด โจทก์ นายชล บุษุสา จำเลย นางกิมกี บุษุสนรยา ผู้ร้องชดเชย จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2502 หน้า 789-793 จดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยว่า "ในกรณีร้องชดเชย ความประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 288 นั้น เมื่อผู้ร้องอ้างว่าทรัพย์สินที่ โจทก์นำยึดเป็นของผู้ร้อง แต่โจทก์ยืนยันว่าเป็นของจำเลย ในชั้นต้นเมื่อผู้ร้องยังไม่มี หลักฐานอันใดสนับสนุนคำอ้างของตน ผู้ร้องต้องมีหน้าที่นำสืบ"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 88/2516 (ระหว่าง ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด โจทก์ นายวัชร นิมบุณจาช ผู้ร้องชดเชย จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2516 หน้า 137-146 จดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยว่า "ผู้ร้องชดเชยว่ามีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ที่ถูกยึด 1 ใน 3 ผู้ร้องได้ครอบครองมาตลอด ผู้ร้องจึงมีหน้าที่นำสืบก่อน เมื่อไม่มีการ สืบพยานก็ยอมฟังไม่ได้ว่าผู้ร้องมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น"

¹ ประพนธ์ ศักตะมาน, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4,

ตัวอย่างคำพิพากษามีคำที่ให้อาการพิสูจนตกอยู่แก่โจทก์เดิม

คำพิพากษามีคำที่ 1272/2510 (ระหว่าง นางภัทรา อุนคำ โจทก์ นางบัวพันธ์ แก้วคำ จำเลย นายทาน วิรุณพันธ์ ผู้ร้องชดทรัพย์ จากคำพิพากษามีคำที่ 2510 หน้า 2148-2152 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยว่า "ผลแห่งคำพิพากษาของศาลชั้นต้นซึ่งพิพากษาว่า ทรัพย์รายพิพาทเป็นของผู้ร้องและคดีถึงที่สุดแล้ว ย่อมผูกพันคู่ความ ผู้ร้องใช้คำพิพากษานั้นยื่นโจทก์ซึ่งเป็นคู่ความในคดีนั้นได้ เมื่อโจทก์ให้การในคดีร้องชดทรัพย์ใหม่อีก เรื่องหนึ่งว่า ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปโดยจำเลยชื้อทรัพย์รายพิพาทจากผู้ร้องภายหลังที่ศาลพิพากษาคดีถึงที่สุดแล้ว โจทก์จึงมีหน้าที่ในการนำสืบก่อน"

2. ผลของการเพิกถอน

เราได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการขอเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ตลอดจนวิธีการในการขอเพิกถอนมาแล้ว ซึ่งเมื่อนิติกรรมใดเข้าหลักเกณฑ์ที่จะขอเพิกถอนได้และได้ดำเนินการขอเพิกถอนจนศาลสั่งให้เพิกถอนแล้ว ก็จะมีปัญหาว่าผลของการเพิกถอนนิติกรรมนั้นจะเป็นเช่นใด ผู้เขียนจะขอแยกกล่าวออกเป็น 4 ประการ ดังนี้คือ

2.1 ผลระหว่างเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้

หลักกฎหมายไทย

กฎหมายไทยมิได้บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าเมื่อศาลได้มีคำพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมซึ่งลูกหนี้ได้กระทำการเพื่อฉ้อฉลเจ้าหน้าที่แล้วจะมีผลเป็นอย่างไร แต่ถึงกฎหมายของไทยได้อธิบายไว้ว่า ผลระหว่างเจ้าหน้าที่กับลูกหนี้ก็เท่ากับว่านิติกรรมนั้นมิได้ทำขึ้นมาเลย ทรัพย์สิ้นหรือประโยชน์อย่างใดซึ่งหากได้โอนหรือสละไปด้วยนิติกรรมนั้นย่อม

กลับมา เป็นของลูกหนี้ อย่าง เดิม ถ้า เป็นตัวักุ เจ้าหนี้ชอบที่จะ ยึด เอา มา จำหน่าย ไซ้หนี้ ได้ หรือ ถ้า เป็น สิทธิ เรียกรอง เงิน หรือ ทรัพย์สิน ที่ บุคคล ภายนอก ว่าง ว่าง ว่าง เมื่อ ได้ เพิกถอน แล้ว สิทธิ เรียกรอง นั้น กลับ มา เป็น ของ ลูกหนี้ ตาม เดิม ซึ่ง ถ้า ลูกหนี้ ชัก หนี้ หรือ เพิก เฉย เสีย ไซ้ สิทธิ เรียกรอง นั้น เจ้าหนี้ ก็ อาจ จะ ไซ้ แทน ได้ ตาม ประมวล กฎหมาย แห่ง และ พาดิษย์ ใน เรื่อง การ ไซ้ สิทธิ เรียกรอง ของ ลูกหนี้

หลักกฎหมายต่างประเทศ

ผลของการ เพิกถอน ระหว่าง เจ้าหนี้ กับ ลูกหนี้ ของ ต่าง ประเทศ ก็มี ผล เช่น เดียว กับ หลักกฎหมาย ไทย กล่าว คือ เมื่อ เพิกถอน แล้ว ก็ เท่า กับ มิ ได้ กระทำ ขึ้น เลย เจ้าหนี้ เรียกรอง เอา ทรัพย์สิน หรือ ประโยชน์ ที่ ลูกหนี้ จำหน่าย จ่าย โอน ไป จาก กอง ทรัพย์สิน ของ ลูกหนี้ ได้ เสมือน ว่า ทรัพย์สิน นั้น ยัง คง เป็น ของ ลูกหนี้ อยู่ เช่น

หลักกฎหมายฝรั่งเศส มี หลัก กฏ ว่า เมื่อ เพิกถอน แล้ว เจ้าหนี้ มี สิทธิ ยึด ทรัพย์สิน ที่ ลูกหนี้ โอน ไป ราว กับ ว่า ทรัพย์สิน นั้น ยัง คง เป็น ของ ลูกหนี้ กล่าว คือ ข้อเท็จจริง ที่ ว่า ทรัพย์สิน นั้น ได้ หลุด ออกจาก กอง ทรัพย์สิน ของ ลูกหนี้ แล้ว ไม่ เป็น อุปสรรค สำหรับ เขา อีกต่อไป ¹

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Marcel Planiol, Treatise on the Civil Law, Volume 2

หลักกฎหมายเยอรมัน ซึ่งบัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้ว่า เมื่อเพิกถอนแล้ว เจ้าหนี้อาจเรียกกรองเอาทรัพย์สินทั้งหลายที่ได้จำหน่ายไปจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้หรือถูกเอาไปหรือสละเสียจากผู้รับโอนคืน เสมือนว่าทรัพย์สินนั้นยังคง เป็นของลูกหนี้อยู่ แต่จะเรียกคืนจากผู้รับโอนโดยไม่มีค่าตอบแทนซึ่งสุจริตได้ เฉพาะส่วนที่ยัง เป็นลาภอยู่แก่ เขา เท่านั้น ¹

2.2 ผลที่มีต่อบุคคลภายนอก

หลักกฎหมายไทย

มีกรณีเกิดขึ้นบ่อย ๆ ที่ผู้กระทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรง (ผู้ใดกลางนอก) ได้โอนทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ตนได้จากนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหนี้ไปยังบุคคลอื่นต่อ ๆ ไปดังนั้น

¹ กฎหมายว่าด้วยการ เพิกถอนการ โอนทรัพย์สินของลูกหนี้ที่นอกก็ล้มละลาย, มาตรา 7 คู่บทเดียวกันนี้ ข้อ 1.1.2

หากศาลพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมนั้นเสีย จึงมีปัญหาวาผลของการเพิกถอนที่มีต่อบุคคลที่รับโอนต่อ ๆ ไปนี้จะเป็นอย่างไร

ในปัญหานี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายใช้คำว่า "เพิกถอน" ซึ่งย่อหมายความว่า เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหน้าที่เสียแล้ว ก็จะเท่ากับว่านิติกรรมนั้นไม่ได้มีการกระทำขึ้นมาตั้งแต่ต้น ดังนั้นโดยหลักแล้วบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับนิติกรรมหลังจากบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรงย่อมไม่มีสิทธิที่จะทำนิติกรรมใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น และเมื่อใดกระทำให้บุคคลผู้ทำนิติกรรมด้วยก็จะไม่ไ้สิทธิด้วยตามหลักกฎหมายที่ว่า "ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน" ซึ่งถ้าบุคคลภายนอกที่มาทำนิติกรรมด้วยไม่รู้ว่าเป็นบุคคลที่ทำนิติกรรมกับคนใดรับทรัพย์สินเหล่านี้มาโดยนิติกรรมฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ ทั้งเขายังได้เสียค่าตอบแทนไปด้วยก็ย่อมไม่เป็นธรรมกับเขาอย่างยิ่ง กฎหมายจึงบัญญัติคุ้มครองสิทธิของบุคคลภายนอกผู้สุจริต และเสียค่าตอบแทนไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 238 ซึ่งบัญญัติว่า

"การเพิกถอนดังกล่าวมาในบทมาตราก่อนนั้น (มาตรา 237) ไม่อาจกระทบกระทั่งถึงสิทธิของบุคคลภายนอกอันใดมาโดยสุจริตก่อนเริ่มฟ้องคดีขอเพิกถอน

อนึ่ง ความที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับถ้าสิทธิได้มาโดยเสนาหา"

คำว่าบุคคลภายนอกใน มาตรา 238 นี้ต้องเป็นคนอื่นนอกจากผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรงซึ่ง มาตรา 237 เรียกว่าผู้ไต่กลางนอก ทั้งนี้เพราะสำหรับผู้ไต่กลางนอกนั้นกรณีจะเพิกถอนให้หรือไม่ไต่กลางใด มีมาตรา 237 บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้โดยตรงอยู่แล้ว แก่มาตรา 238 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวเฉพาะผลของการเพิกถอนเท่านั้นว่า

ถ้าเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีอยู่ไต่กลางออกแล้ว ผลจะกระทบกระทั่งถึงสิทธิของบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นผู้ทำนิติกรรมกับผู้ไต่กลางออกอีกทีหนึ่งหรือกระทำนิติกรรมต่อ ๆ ไปหรือไม่อย่างไร กล่าวคือถ้าขอเพิกถอนตามมาตรา 237 ไม่ไต่ไต่ฟ้องพิจารณามาตรา 238 เลย แต่ขอเพิกถอนไต่จึงจะมาพิจารณามาตรา 238

มีขอควรสังเกตว่าการได้สิทธิตามมาตรา 238 ของบุคคลภายนอกนั้นมุ่งไปในทางได้สิทธิโดยนิติกรรมเท่านั้น ไม่มุ่งหมายถึงการได้สิทธิโดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม เช่น ก. ลูกหนี้โอนแหวนให้ ข. เพื่อฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ ค. เข้าครอบครองแหวนนั้นโดยปรักขกรรม 5 ปี จึงได้กรรมสิทธิ์โดยอายุความตามมาตรา 1382 แล้ว เช่นนี้ไม่ว่า ค. เป็นบุคคลภายนอกตามมาตรา 238 เพราะสิทธิของ ค. ได้มาด้วยตนเอง ยิ่งใหญ่กว่าใครทั้งหมด เมื่อเขาครอบครองจนได้กรรมสิทธิ์แล้วก็ไม่มีใครไปปลงล้างเพิกถอนกรรมสิทธิ์ของเขาได้ แม้ ค. จะไม่ได้เสียค่าตอบแทนหรือแม้ ค. จะไม่สุจริต การเพิกถอนการโอนแหวนก็ไม่อาจมีผลกระทบกระทั่งถึงสิทธิของเขาได้

สิทธิของคนภายนอกที่การเพิกถอนนิติกรรมไม่อาจมีผลกระทบกระทั่งถึงนี้ต้องเป็นสิทธิที่ได้มาโดยสุจริต ซึ่งหมายถึงได้มาโดยมิได้รู้เท่าถึงการที่ผู้ทำนิติกรรมกับตนไม่มีสิทธิหรือผู้ทำนิติกรรมกับตนมีความบกพร่องแห่งสิทธิในทรัพย์สินนั้น¹ ในที่นี้ก็คือไม่รู้ว่าคุณทำนิติกรรมกับคนใดทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยการฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ ทำให้อาจถูกเพิกถอนได้ ถ้ารู้ถึงการฉ้อฉลนั้นก็เป็นการได้มาโดยไม่สุจริต²

¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 540/2490 ระหว่างนางยิ้ม เฉลิมสวัสดิ์ โจทก์ นายจอม (ไม่ทราบนามสกุล) จำเลย นายเนย นิกรวัฑฒ์ ผู้ร้องชดเชย จากคำพิพากษาศาลฎีกา ปี 2490 หน้า 667-673 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา .

² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 935/2474 ระหว่างนายจ่าย แซ่โจ้ว โจทก์ นายเหลื่อม นางกลัด จำเลย นายเชียม น้ำใส ผู้ร้องชดเชย จากกรมสาร เล่ม 15 หน้า 1044-1046 .

นอกจากสิทธิของบุคคลภายนอกจะคงไ้มาได้โดยสุจริตแล้วยังคงไม่ใช้สิทธิที่
ไ้มาได้โดยเสนาอีกด้วย ทั้งนี้เพราะมาตรา 238 วรรค 2 บัญญัติยกเว้นไว้ชัดแจ้งว่า
"ความที่กล่าวมาในมาตรา 238 วรรค 1 นั้น ทายมีให้ใช้บังคับถ้าสิทธิของบุคคลภายนอก
นั้นไ้มาได้โดยเสนา" ดังนั้น หากบุคคลภายนอกไ้ได้สิทธิมาโดยเสนา แม้เขาจะไ้มาได้
โดยสุจริตก็ยังคงคืนให้ลูกพี่อยู่ตนเอง อย่างไรก็ดีเป็นการไ้มาได้โดยเสนา อย่างไรก็ดี
การไ้มาได้โดยเสนา โดยมิใช่โดยสุจริตแต่เสียค่าตอบแทนแก่ทายใด ก็ไม่ได้รับความ
คุ้มครองตามมาตรา 238 วรรค 1 ทั้งนี้ คงเป็นเพราะกฎหมายไม่ประสงค์จะให้มีการ
ซ้ำในที่อื่น

อย่างไรก็ตาม สิทธิของบุคคลภายนอกที่จะพึงได้รับความคุ้มครองนี้จะคงเป็น
ผู้ไ้ได้สิทธิมาก่อนเริ่มฟ้องคดีขอเพิกถอน ถ้าเจ้าหนี้ได้เริ่มฟ้องคดีขอเพิกถอนเสียแล้ว แม้
บุคคลภายนอกจะไ้ได้สิทธิโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนแก่ทายใด ก็ไม่ได้รับความ
คุ้มครองตามมาตรา 238 วรรค 1 ทั้งนี้ คงเป็นเพราะกฎหมายไม่ประสงค์จะให้มีการ
แหวนทำนิติกรรมกันในระหว่างเป็นความ

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่ามาตรา 238 วรรค 1 พูดถึงการไ้ได้สิทธิมาก่อนหรือหลัง
การฟ้องคดี ไม่ได้ถือเอาเวลาที่ทำนิติกรรมเป็นเกณฑ์ กฎหมายไม่คำนึงถึงว่าจะได้
ทำนิติกรรมก่อนหรือหลังอย่างไร ฉะนั้นหากไม่เกี่ยวข้องกับการไ้ได้สิทธิในอสังหาริมทรัพย์
หรืออสังหาริมทรัพย์ที่กฎหมายบังคับให้จดทะเบียนการไ้ได้สิทธิ เช่น การซื้อขายแกวแหวน
เงินทองเช่นนี้ การไ้ได้สิทธิสำเร็จได้ในขณะกระทำความนิติกรรมนั่นเอง แต่ถ้าเกี่ยวข้อง
กับการไ้ได้สิทธิในอสังหาริมทรัพย์ หรืออสังหาริมทรัพย์ที่กฎหมายบังคับให้จดทะเบียน เช่น ที่ดิน
เครื่องจักร ต้องถือเอาวันจดทะเบียนเป็นวันไ้ได้สิทธิ แม้ทำนิติกรรมขึ้นแล้วแต่ยังไม่
จดทะเบียน เจ้าหนี้ได้เริ่มฟ้องคดีเสียก่อนแล้วจึงไปโอนทะเบียนกัน ทั้งนี้ไม่ได้รับความ
คุ้มครองตามมาตรา 238

1 คู่มือเดียวกันนี้ ข้อ 1.2.4.

หลักกฎหมายต่างประเทศ

สำหรับเรื่องนี้ในต่างประเทศ บางประเทศก็มีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับหลักกฎหมายไทย กล่าวคือ ถ้าเจ้าหนี้ไม่สามารถเพิกถอนนิติกรรม ต่อบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรงได้แล้ว บุคคลภายนอกที่ทำนิติกรรมต่อ ๆ ไปก็จะได้รับความคุ้มครองด้วย แต่ถ้าสามารถเพิกถอนต่อบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ได้แล้ว ผลของการเพิกถอนจะมีผลต่อบุคคลภายนอกอย่างไร หรือไม่ ก็ต้องพิจารณาว่า เขาเสียค่าตอบแทนและรู้เห็นถึงการฉ้อฉลนั้นหรือไม่ ถ้าเสียค่าตอบแทนและไม่รู้ถึงการฉ้อฉลก็ได้รับความคุ้มครองมิให้ต้องกระทบกระเทือนจากการเพิกถอนนั้น เช่น

หลักกฎหมายฝรั่งเศส ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ถ้าเจ้าหนี้ไม่สามารถเพิกถอนนิติกรรมนั้นต่อบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ เพราะบุคคลนั้นสุจริตและเสียค่าตอบแทนแล้ว บุคคลภายนอกที่ทำนิติกรรมต่อ ๆ กันไปก็จะได้รับความคุ้มครองด้วย เนื่องจากทรัพย์สินนั้นได้หลุดออกจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไปโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว แต่ถ้าสามารถเพิกถอนได้แล้ว สิทธิของบุคคลภายนอกจะได้รับความคุ้มครองหรือไม่ก็ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับที่ใช้ต่อบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ตนเอง ¹

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Marcel Planiol, Treatise on the Civil Law, Volume 2
Part 1, p. 190 - 192.

แต่บางประเทศใช้หลักเกณฑ์แตกต่างออกไป กล่าวคือ ในการพิจารณาเกี่ยวกับบุคคลภายนอกนี้ ใช้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับที่อยู่กับบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดย โดยไม่คำนึงถึงว่า เจ้าหนี้จะขอเพิกถอนต่อบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ได้หรือไม่ แม้จะ เพิกถอนต่อบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ไม่ได้แต่ครบหลัก เกณฑ์ที่จะเพิกถอนต่อบุคคลภายนอกแล้วก็ เพิกถอนได้ เช่น

หลักกฎหมายญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะหลักกฎหมายญี่ปุ่นบัญญัติคุ้มครองสิทธิของบุคคลภายนอกไว้ในฐานะเดียวกับบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ ดังนั้น ถ้าบุคคลภายนอกทำนิติกรรมนั้นโดยไม่สุจริต เจ้าหนี้ก็ยกลิทธิ เพิกถอนนั้นขึ้นต่อสู้เขาได้เลย โดยไม่ต้องคำนึงถึง ใ้โดยว่าบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้กระทำการโดยสุจริตหรือไม่ ¹

ศูนย์วิทยพัทยาการ

¹ J.E. de Becker, The Principles and Practice of the

Civil Code of Japan, p. 283.

อนึ่ง มีข้อควรสังเกตว่าหลักเกณฑ์ในการขอเพิกถอนนิติกรรมต่อบุคคล
ที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรงหรือบุคคลภายนอกตามหลักกฎหมายญี่ปุ่นนั้นหลักเกณฑ์ที่แตก
ทางออกไปจากประเทศต่าง ๆ กล่าวคือ หลักกฎหมายญี่ปุ่นพิจารณาเฉพาะความสุจริต
ของบุคคลดังกล่าวเท่านั้น หากพิจารณาถึงลักษณะของการฉ้อฉลว่ามีค่าตอบแทนหรือไม่
ดังเช่นประเทศอื่น ๆ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ผู้เขียนได้กล่าวถึงมาแล้ว¹

ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับผลของการเพิกถอนต่อบุคคลภายนอก

จากผลที่มิตต่อบุคคลภายนอกนี้อาจจะมีปัญหาเกิดขึ้นว่าถ้ามีบุคคลภายนอกหลาย
คนมีการทำนิติกรรมกันไปหลายทอดแล้วปรากฏว่ามีอยู่ทอดหนึ่งได้กระทำการโดยสุจริตจึงได้รับ
ความคุ้มครองตามมาตรา 238 แต่ปรากฏว่าบุคคลที่กระทำนิติกรรมภายหลังจากบุคคลที่ได้รับความคุ้ม
ครองนี้กระทำการโดยไม่สุจริตศาลจะเพิกถอนนิติกรรมได้หรือไม่

ตัวอย่างเช่น ก. ลูกหนี้โอนที่ดินให้ ข. โดยทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ
ซึ่ง ข. ก็ได้รับความจริงข้อนี้ ข. โอนต่อไปให้ ค. ซึ่ง ค. เป็นผู้สุจริตและเสียค่าตอบแทน
ต่อมา ค. โอนต่อไปให้ ง. ซึ่ง ง. รู้ความจริงว่า ก. ได้ทำนิติกรรมโอนที่ดินให้ ข.
เพื่อจะทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ ดังนี้ ง. จะยกเอาความสุจริตขึ้นต่อสู้เจ้าหน้าที่หรือไม่
เมื่อสิทธิของ ค. ได้รับความคุ้มครองแล้วสิทธิของง. ซึ่งได้รับโอนที่ดินจาก ค. ย่อมได้รับความคุ้มครอง

ในปัญหาค้างกล่าวนี ผู้เขียนมีความเห็นว่า เมื่อสิทธิของ ค. ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 238 ไม่ให้ต้องได้รับผลกระทบกระเทือนจากการเพิกถอน
นิติกรรมแล้ว สิทธิของ ง. ย่อมดีกว่าสิทธิของเจ้าหน้าที่ของ ก. และ ค. ย่อมมีสิทธิที่

¹ ดูบทเดียวกันนี้ ข้อ 1.2.4

จะกระทำอย่างไรก็ได้คือทรัพย์สินหรือสิทธินั้น ไม่ว่าจะโอนขาย ให้ หรือทำลายเสียก็ได้
 ความสิทธิของคน ดังนั้น เมื่อ ค. โอนที่กินนี้ให้ ง. นิตินกรมการโอนยอมสมบูรณ์ ง.
 ย่อมได้สิทธิในที่กินนี้ไปจาก ค. และมีสิทธิเท่ากับ ค. มี ดังนั้นสิทธิของ ง. จึงยอมดีกว่า
 สิทธิของเจ้าหนี้ของ ค. ด้วยเช่นกัน โดยผู้เขียนเห็นว่ากรณีที่ ง. รู้ถึงข้อความจริงที่
 ว่า ค. ใ้ทำนิตินกรมโอนขายที่กินให้ ข. เพื่อจะทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบนั้น ไม่มีผล
 กระทบกระเือนถึงสิทธิของเขาแต่อย่างใด

2.3 ผลระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกันเอง

หลักกฎหมายไทย

มาตรา 239 บัญญัติเรื่องผลของการเพิกถอนนิตินกรมของเจ้าหนี้ระหว่าง
 เจ้าหนี้ด้วยกันเองไว้ว่า "การเพิกถอนนั้นย่อมได้เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้หมดทุกคน" หมาย
 ความว่ากรณีที่เจ้าหนี้คนหนึ่งร้องขอให้เพิกถอนนิตินกรมของเจ้าหนี้ ทรัพย์สินหรือประโยชน์
 ที่กลับคืนมาเจ้าหนี้คนอื่นๆ จะเอาเป็นประโยชน์ของคนเสียคนเดียวไม่ได้ กล่าวคือทรัพย์สิน
 หรือประโยชน์นั้นจะกองกลับเข้ามาเป็นหลักประกันสามัคคีของเจ้าหนี้ทั้งหลาย ตามมาตรา
 214 ซึ่งเจ้าหนี้อื่น ๆ ทุกคนอาจเรียกไปชำระหนี้ได้ เพราะกฎหมายให้อำนาจเจ้าหนี้
 เพียงที่จะร้องขอให้เพิกถอนนิตินกรมเท่านั้น

ในเรื่องนี้อาจเกิดปัญหาว่า เมื่อเพิกถอนแล้วผลของการเพิกถอนมีประโยชน์
 แก่เจ้าหนี้หมดทุกคน แม้เจ้าหนี้คนนี้ ๆ จะไม่ได้เป็นเจ้าหนี้ผู้ร้องขอให้เพิกถอนก็ตาม
 ดังนั้นแล้วก็จะไม่มีเจ้าหนี้รายใดยอมเป็นผู้ร้องขอเพิกถอนนิตินกรมซึ่งผลของเจ้าหนี้ เพราะ
 ในการฟ้องร้องเจ้าหนี้จะกองเสียแก่สาธารณะนิยมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนิน
 การ ซึ่งอาจจะทำให้มีการเกี่ยงกันเป็นเจ้าหนี้ผู้ฟ้องขอเพิกถอน เกี่ยวกับปัญหาผู้เขียน

เห็นว่า มีบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งแก้ปัญหาค้างกล่าวไว้แล้วคือบทบัญญัติในเรื่องบุริมสิทธิ
 สามัญซึ่งเป็นบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้ ไม่ว่าจะ เป็นประเภทสังหาริมทรัพย์
 หรือสังหาริมทรัพย์ หรือทรัพย์สินอื่น ๆ ซึ่งเจ้าหนี้ผู้ทรงบุริมสิทธิสามัญมีสิทธิที่จะได้รับชำระ
 หนี้อันค้างชำระจากทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น ๆ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 มาตรา 251) สำหรับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการฟ้องร้องขอเพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้
 มีสิทธิเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย จึงให้ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ร่วมกัน
 ตามมาตรา 253 (1) ดังนั้นสำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีนั้น เจ้าหนี้ผู้ร้องขอเพิกถอน
 ก็จะได้รับชำระก่อนหนี้อื่น ๆ ของเจ้าหนี้รายอื่น

หลักกฎหมายต่างประเทศ

ผลของการเพิกถอนการฉ้อฉลระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกันเองนี้ ตามหลักกฎหมาย
 โรมัน¹ และหลักกฎหมายประเทศอื่น ๆ ซึ่งได้รับหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้มาจากหลักกฎหมาย
 โรมันเช่น หลักกฎหมายญี่ปุ่น² ก็ให้หลักเกณฑ์เดียวกับของไทย กล่าวคือ ทรัพย์สิน หรือ
 ประโยชน์ที่ได้คืนมานี้กลับมาเป็นหลักประกันสามัญแก่เจ้าหนี้ทั้งหมดทุกคน แต่ในบางประเทศ
 เช่น ฝรั่งเศส³ ซึ่งเดิมก็ให้หลักเกณฑ์เดียวกันนี้ เพราะรับเอาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มาจาก

¹ Frederick Parker Walton, The Egyptian Law of Obligation,
 p. 121.

² J.E. de Becker, The Principles and practice of the Civil
 Code of Japan, p. 283.

³ Marcel Planiol. Treatise on the Civil Law, Volume 2
 Part 1, p. 246-247.

หลักกฎหมายโรมัน ได้เปลี่ยนหลักเกณฑ์เรื่องนี้ไปในทางตรงกันข้ามคือ เมื่อเพิกถอนสำเร็จแล้วให้ทรัพย์สิน หรือประโยชน์นั้นกลับคืนมา เป็นประโยชน์แก่เจาหนี้ผู้ฟ้องเพิกถอน โดยให้เหตุผลว่าประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในเรื่องนี้มีได้บัญญัติถึงผลของการเพิกถอนไว้แต่อย่างใด กรณีจึงต้องเป็นตามประมวลแพ่ง มาตรา 1351 ซึ่งบัญญัติว่าผลของคำพิพากษามีผลผูกพันเฉพาะคู่กรณีโดยเคร่งครัด

จากการพิจารณาผลของการเพิกถอนนิติกรรมเพื่อถอนเจาหนี้ระหว่างเจาหนี้ด้วยกันเองของประเทศต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าเดิมมีผลเป็นเช่นเดียวกัน คือ มีผลเป็นประโยชน์แก่เจาหนี้ทั้งหมดทุกคน คงมีแต่ประเทศฝรั่งเศสซึ่งได้เปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไปโดยให้ผลของการเพิกถอนเป็นประโยชน์แก่เจาหนี้ผู้ร้องขอเพิกถอนคนเดียวเท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การเพิกถอนนิติกรรมเพื่อถอนเจาหนี้เป็นมาตรการเพื่อควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อให้เป็นหลักประกันการชำระหนี้ให้แก่เจาหนี้ตามมาตรา 214 ซึ่งเจาหนี้ทั่ว ๆ ไปทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้เท่าเทียมกัน ดังนั้นถ้าหากให้เจาหนี้ผู้ใช้สิทธิเพิกถอนมีสิทธิที่จะได้ประโยชน์ในทรัพย์สินแต่เพียงผู้เดียว ก็เท่ากับว่าการเพิกถอนนิติกรรมเพื่อถอนเจาหนี้ก่อให้เกิดบุริมสิทธิแก่เจาหนี้ผู้ขอเพิกถอนแต่ผู้เดียว ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าไม่ตรงกับเจตนารมณ์ของกฎหมายเรื่องการเพิกถอนนิติกรรมเพื่อถอนเจาหนี้ และนั่นผู้เขียนจึงยังเห็นชอบกับหลักเกณฑ์ที่ให้ทรัพย์สินที่ถูกเพิกถอนกลับคืนเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่เจาหนี้ทุกคนอยู่

อย่างไรก็ตามแม้จะมีข้อคัดค้านว่าการที่ให้ทรัพย์สินที่ถูกเพิกถอนกลับเข้าสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจาหนี้ทุกคนนั้นทำให้เจาหนี้ด้วยกันเป็นเจาหนี้ผู้ขอเพิกถอน เพราะเจาหนี้ที่ใช้สิทธิเพิกถอนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดี แต่ผู้เขียน

เห็นว่าค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีนี้เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทุกคนร่วมกัน ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้ค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีนี้เป็นบริวารคดีซึ่งเจ้าหนี้ผู้ฟ้องคดีมีสิทธิได้รับชดเชยจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ก่อนที่จะมีการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อชำระหนี้กันดังได้กล่าวมาแล้ว¹

ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับผลของการเพิกถอนระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกันเอง

เกี่ยวกับผลของการเพิกถอนระหว่างเจ้าหนี้ทั้งหลายนี้มีปัญหาที่น่าสนใจ

2 ปัญหาคือ

(1) เจ้าหนี้ผู้ฟ้องขอเพิกถอนนิติกรรมจะแบ่งแยกขอเพิกถอนเฉพาะในส่วนจำนวนหนี้ตนเป็นเจ้าหนี้ยืนเท่านั้นได้หรือไม่

ในปัญหานี้ท่านศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ให้ความเห็นไว้ว่า "เจ้าหนี้จะแบ่งแยกขอเพิกถอนเช่นนั้นไม่ได้ เพราะมาตรา 239 ว่า การเพิกถอนต้องเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้หมดทุกคนด้วยกัน การฟ้องขอเพิกถอนจึงต้องขอเพิกถอนทั้งหมดทุกส่วนแบ่งแยกไม่ได้ เพราะแม้จะพอแก่ส่วนของผู้ฟ้องขอเพิกถอนแล้ว ส่วนอื่นก็ยังคงให้ไกลกลับคืนมาเป็นของลูกหนี้เพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้คนอื่น ๆ ด้วย เช่น ก. ลูกหนี้จ่ายเงินให้บุคคลอื่นไป 1,000 บาท โดยการฉ้อฉล ก. มีเจ้าหนี้ผู้คือ ข. โดยจำนวน 200 บาท ค. โดยจำนวน 300 บาท กับ ง. โดยจำนวน 500 บาท เช่นนี้ ถ้า ข. จะฟ้องขอเพิกถอนต้องฟ้องขอเพิกถอนการฉ้อฉลทั้ง 1,000 บาท เพื่อให้ได้มาใช้หนี้ ก. กับ ง. ด้วย ตามมาตรา 239"²

¹ ฎกท.เดียวกันนี้ ข้อ 3.2.3.

² ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, เล่ม 2 หน้า 986-987.

สำหรับผู้เขียนนั้นผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของท่านศาสตราจารย์ หมอมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เพราะบทบัญญัติของกฎหมายบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ไว้ เพื่อให้เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉลเจ้าหน้าที่ และยังมีบัญญัติให้ผลของการเพิกถอนเป็นประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่ทุกคน เจ้าหน้าที่จึงชอบที่จะขอเพิกถอนเป็นนิติกรรมไป จะเลือกเพิกถอนเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งในเนื้อหาของนิติกรรมเพื่อประโยชน์แก่ตนคนเดียวไม่ได้ แต่ทั้งนี้ไม่จำเป็นถึงขนาดบังคับว่าเจ้าหน้าที่ผู้ร้องขอเพิกถอนจะต้องเพิกถอนนิติกรรมทุกนิติกรรมที่ลูกหนี้กระทำไป เช่น ลูกหนี้โอนทั้งรถยนต์และที่ดิน เช่นนี้พอแบ่งแยกได้ว่าลูกหนี้ทำนิติกรรมโอนที่ดินและทำนิติกรรมโอนรถยนต์ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่จะขอเพิกถอนเพียงนิติกรรมการโอนที่ดินโดยไม่เพิกถอนนิติกรรมการโอนรถยนต์ก็ได้ กล่าวคือผู้เขียนเห็นว่าจะต้องพิจารณาคุณภาพของนิติกรรมนั้นว่าแบ่งแยกกันได้เป็นแต่ละนิติกรรมหรือไม่ ถ้าแบ่งแยกได้ก็เพิกถอนเป็นนิติกรรมนิติกรรมไป ถ้าแบ่งแยกไม่ได้แม้จะแบ่งแยกเนื้อหาของนิติกรรมนั้นเป็นส่วน ๆ เช่นที่ดินแบ่งออกเป็นตารางวา ๆ ได้ ก็จำต้องเพิกถอนทั้งหมด

ในเรื่องนี้แม้กฎหมายญี่ปุ่นจะมีบัญญัติขลิบระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วยกันเองไว้เช่นเดียวกับกฎหมายไทยดังกล่าวมาแล้ว แต่มีคำพิพากษาของศาลญี่ปุ่นยินยอมให้เจ้าหน้าที่เพิกถอนบางส่วนของนิติกรรม ถ้าสามารถแบ่งแยกเนื้อหาของนิติกรรมนั้นได้โดยวินิจฉัยไว้ว่า

"เมื่อวัตถุประสงค์ของมาตรา 424 ว่า ต้องการที่จะแก้ไขในสาเหตุที่เสียหายของเจ้าหน้าที่โดยนิติกรรมฉ้อฉลที่ทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ เพราะฉะนั้นถ้าเนื้อหาของนิติกรรมสามารถแบ่งได้ จะเพิกถอนเฉพาะในส่วนที่จำเป็นเพื่อแก้ไขความเสียหายที่หักเอาเจ้าหน้าที่ได้"¹

1

J.E. de Becker, The Principles and Practice of the Civil Code of Japan, p. 285-286.

(2) บุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้ (ผู้ใดก็ตาม) หรือบุคคลภายนอกซึ่งเป็น
 คุกรณีในนิติกรรมที่ฉ้อฉล เจ้าหนี้ขอใช้เงินตามจำนวนที่ลูกหนี้เป็นหนี้ เจ้าหนี้อยู่ เพื่อมิให้
 เจ้าหนี้ขอเพิกถอนนิติกรรมนั้น ๆ เจ้าหนี้จะยอมรับเอาแล้วระงับคดีขอเพิกถอนนิติกรรม
 นั้นไปเสียหรือไม่

ในปัญหาที่นี้ นักกฎหมายไทยมีความเห็นแตกแยกเป็น 2 ฝ่ายดังนี้

ฝ่ายแรก เห็นว่าไม่ได้ อันเป็นความเห็นของท่านศาสตราจารย์
 หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช โดยให้เหตุผลว่า "ว่ากันตามลักษณะการเพิกถอน
 แล้วได้แก่จะถอนทั้งหมดก็ได้ แต่หากมีว่าลูกหนี้ไม่ได้ทำนิติกรรมเลย เมื่อไม่มีวิธีการ
 บัญญัติไว้อย่างในมาตรา 235 ในเรื่องใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ซึ่งบัญญัติว่า "เจ้าหนี้
 จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เรียกเงินเต็มจำนวนที่ยังค้างชำระแก่ลูกหนี้ โดยไม่ต้อง
 คำนึงถึงจำนวนที่ค้างชำระแก่ตนก็ได้ ถ้าจำเลยยอมมิใช้เงินเพียงเท่าจำนวนที่ลูกหนี้
 เก็บค้างชำระแก่เจ้าหนี้ัน คดีก็เป็นอันเสร็จกันไป" สำหรับการเพิกถอนการฉ้อฉล
 ซึ่งเป็นเรื่องต่างกันจะอนุโลมตามมาตรา 235 มาใช้เห็นจะไม่ได้" ¹

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าได้ อันเป็นความเห็นของท่านอาจารย์จิก เกรษบุกร
 โดยท่านให้เหตุผลว่า "หากบุคคลภายนอกหรือคุกรณีอีกฝ่ายหนึ่งของนิติกรรมที่ลูกหนี้ทำได้
 ชำระหนี้แก่ลูกหนี้เต็มตามจำนวนแล้ว นิติกรรมที่เป็นปัญหาที่สมบูรณ์ เพราะเจ้าหนี้ไม่เสีย-
 เปรียบอะไรต่อไปแล้ว" ²

¹ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม
และหนี้, เล่ม 2 หน้า 987.

² จิก เกรษบุกร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, หน้า 457.

สำหรับยู เขียนเห็นด้วยกับความเห็นที่สอง ทั้งนี้เพราะยู เขียนเห็นว่า
 มติบัญญัติมาตรา 239 เป็นบทบัญญัติที่ควรถูกยกเลิกถอนนิตินกรรมหลังจากศาลได้
 พิพากษาให้เพิกถอนแล้ว ซึ่งเมื่อเพิกถอนแล้วย่อมเป็นประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่ทั้งหลาย กล่าว
 คือ เจ้าหน้าที่ขอเพิกถอนจะเอาชำระหนี้ของคนที่เสียคนเก็บไม่ได้ ต้องเฉลี่ยให้แก่เจ้าหน้าที่
 อื่น ๆ (ถ้ามี) ด้วย แต่กรณีความปัญหาเป็นกรณีก่อนศาลพิพากษาให้เพิกถอน จึงไม่น่าจะ
 ถือว่ามาตรา 239 เป็นบทบัญญัติที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ยอมรับชำระหนี้ตามที่ผู้เสนอต่ออย่างไร
 นอกจากนี้เมื่อรับชำระหนี้แล้วก็จะเห็นได้ว่านิตินกรรมที่เป็นปัญหานั้นไม่ทำให้เจ้าหน้าที่เสีย
 เปรียบอีกต่อไปแล้ว ยิ่งกว่านั้นจะเห็นได้ว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับชำระหนี้แล้ว เขาก็ได้มี
 ฐานะเป็นเจ้าหน้าที่อีกต่อไป เขาจึงไม่มีสิทธิจะร้องขอเพิกถอนนิตินกรรมที่เป็นปัญหานั้นอีก
 ต่อไปด้วยตามนัยแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาต่อไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 822/2515 ซึ่งโดยมากกล่าวแล้ว 1

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 322/2526 (ระหว่างนายจงสวัสดิ์ จันทร์گانมงคล

โจทก์ พลตรีหม่อมราชวงศ์สังขสิทธิ์ คิสกุล จำเลย จากคำพิพากษาศาลฎีกาปี 2526 หน้า
 87-89 จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา) ซึ่งวินิจฉัยว่า "ข้อความตามสัญญาเช่าเป็นเพียง
 เงื่อนไขว่าถ้าผู้ให้เช่าจะขายทรัพย์สินที่ให้เช่าก่อนครบกำหนดระยะเวลาเช่าตามสัญญา
 จะต้องแจ้งให้ผู้เช่าทราบเพื่อให้โอกาสซื้อไต่ก่อน ทำให้สิทธิผู้เช่าตลอดไปไม่
 ผู้ให้เช่าขายทรัพย์สินไปหลังจากครบกำหนดเวลาเช่าตามสัญญาแล้ว แม้ผู้เช่าจะเช่าอยู่
 ต่อมาโดยไม่มีกำหนดเวลา ผู้เช่าก็ไม่มีสิทธิหรือวิธีการที่จะเรียกร้องให้ขายแทน โจทก์
 ผู้เช่าจึงไม่อยู่ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจร้องขอให้เพิกถอนนิตินกรรมการซื้อขายนี้ได้"

1 กฎหมายเดียวกันนี้ ข้อ 1.2.3.

2.4 ผลระหว่างลูกหนี้กับผู้ทำนิติกรรมกับลูกหนี้และบุคคลภายนอก

หลักกฎหมายไทย

เนื่องจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้อาจมีอยู่มากมาย เช่น ลูกหนี้ บุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้โดยตรง (ผู้ที่ได้ลาภงอก) และบุคคลภายนอกซึ่งกระทำนิติกรรมต่อ ๆ ไป และเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลทำให้ทรัพย์สินที่โอนหรือสละไปโดยนิติกรรมนั้นกลับคืนมาสู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว จึงมีปัญหาว่าผลระหว่างบุคคลผู้เป็นคู่กรณีแก่กัน เหล่านี้จะเป็นเช่นไรในเรื่องต่อไปนี้

2.4.1 การเรียกร้องค่าตอบแทนคืน หากนิติกรรมที่ถูกเพิกถอนเป็นนิติกรรมที่ทำให้แก่กันโดยเสนหา ก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่หากเป็นนิติกรรมมีค่าตอบแทนก็จะเกิดปัญหาได้ กล่าวคือ เขาจำต้องคืนทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ได้รับมาแก่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ ในขณะที่เขาได้เสียบค่าตอบแทนทรัพย์สิน หรือประโยชน์นั้นแก่คู่กรณีของตนไปแล้ว จึงมีปัญหาว่าจะต้องคืนค่าตอบแทนกันหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเมื่อศาลพิพากษาให้เพิกถอนนิติกรรมฉ้อฉลแล้วทำให้นิติกรรมระหว่างลูกหนี้กับผู้ที่ได้ลาภงอกนั้นไม่มาตั้งแต่ต้น และมีผลใหญ่ไต่ลาภงอกและบุคคลที่ทำนิติกรรมต่อ ๆ กันไป ไม่มีสิทธิจะทำนิติกรรมใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นมาตั้งแต่ต้น ค่าตอบแทนที่ได้รับจากกันจึงต้องคืนแก่กัน แต่มีปัญหาว่าจะนำหลักกฎหมายเรื่องใดมาใช้บังคับในการคืนค่าตอบแทนดังกล่าว เนื่องจากปัญหาดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่า เป็นปัญหาเดียวกันกับปัญหา เรื่องจะใช้หลักกฎหมายใดบังคับในการคืนทรัพย์สินหรือประโยชน์สู่กองทรัพย์สินของลูกหนี้ ดังนั้น เพื่อมิให้ซ้ำซ้อน ผู้เขียนจะนำปัญหาทั้งสอง เรื่องนี้ไปวิเคราะห์รวมกันในขอ 2.5 ของบทเดียวกันนี้ต่อไป

2.4.2 หน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบสินไหม ในเรื่องนี้อาจมีปัญหาว่า การที่คู่กรณีกระทำการนิติกรรมไปแล้ว ต่อมาถูกเจ้าหนี้ขอเพิกถอนในภายหลังนี้ เป็นการรับผิดชอบ

ซึ่งมีผลให้กรณีที่ถูกรอนสิทธิสามารถฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายฐานรอนสิทธิจากกรณีที่
อีกฝ่ายหนึ่งใดหรือไม่

ปัญหานี้จะเกิดขึ้นได้ในกรณีที่นิติกรรมที่กระทำเป็นนิติกรรมซื้อขาย ซึ่งมี
บทบัญญัติว่าด้วยการรับประกันในการรอนสิทธิไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
475 ถึง 482 และนิติกรรมเช่าทรัพย์สินซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 549
ให้นำบทบัญญัติเรื่องความรับผิดในการรอนสิทธิของนิติกรรมซื้อขายไปใช้โดยอนุโลม ซึ่ง
พอสรุปหลักเกณฑ์สำคัญในเรื่องการรอนสิทธิไว้ดังนี้คือ

(1) บุคคลผู้มากองการรบกวนซัดสิทธิจะต้องมีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้น
อยู่ในเวลาทำนิติกรรม หรือเกิดการรบกวนซัดสิทธิเพราะความผิดของผู้ขายหรือ
ผู้ให้เช่า (มาตรา 457)

(2) ผู้ถูกรบกวนซัดสิทธิไม่รู้ในขณะทำนิติกรรมว่ามีสิทธิของผู้การ
รบกวนซัดสิทธินั้นอยู่ (มาตรา 476)

ท่านศาสตราจารย์หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เห็นว่า กรณีเจ้าหนี้
มาขอเพิกถอนนิติกรรมภายหลังนี้ไม่ใช่สิทธิเหนือทรัพย์สินตามความหมายของมาตรา 475
ถึงแม้จะใช่เมื่อผู้ซื้อรับโอนไป โดยรู้ว่าเป็นทางเสียเปรียบแก่เจ้าหนี้ อาจถูกเพิกถอนได้
ก็ตกอยู่ในบังคับของมาตรา 476 ที่ว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบตนเอง¹ และผู้เขียนเห็น
ด้วยกับความเห็นของท่านเป็นอย่างยิ่ง เพราะสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเพิกถอนเสียได้ซึ่ง
นิติกรรมอันจะผล เจ้าหนี้ไม่ถึงขนาดเป็นสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นในเวลาทำนิติกรรม เป็น

¹ น.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม
และหนี้, เล่ม 2 หน้า 987.

แต่เพียงสิทธิที่จะควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ให้มีอยู่ เป็นประกันการชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 214 เท่านั้น และการที่เจ้าหนี้จะเพิกถอน ใดหรือไม่ในกรณีนิติกรรมซื้อขาย หรือนิติกรรมเช่าทรัพย์สิน ต้องปรากฏด้วยว่าบุคคล ที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้หรือบุคคลภายนอกไม่สุจริต กล่าวคือรู้ถึงว่านิติกรรมที่ตนกระทำ เป็นนิติกรรมที่เป็นทางให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ จึงจะเพิกถอนได้ ทั้งนี้เพราะเป็นนิติกรรม ที่มีใจทำให้แก่กันโดยเสนาหา ดังนั้นถ้าเพิกถอนได้ก็แสดงว่าผู้ซื้อหรือผู้เช่าอยู่ ในขณะที่ทำ นิติกรรมแล้วอาจถูกเพิกถอนได้ ผู้ขายหรือผู้ให้เช่าจึงไม่ต้องรับผิดชอบสินทรัพย์ของตนเอง

หลักกฎหมายต่างประเทศ

เกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักกฎหมายของรัฐส่วนมากในสหรัฐอเมริกาว่า การที่ เจ้าหนี้ได้เพิกถอนการฉ้อฉลแล้วนั้นไม่มีผลกระทบต่อความถูกต้องตามกฎหมายระหว่าง คู่กรณีแต่อย่างใด¹ ซึ่งหลักกฎหมายฝรั่งเศส ก็มีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกันนี้ กล่าวคือ นิติกรรมระหว่างคู่กรณียังมีผลบังคับอยู่ ดังนั้นบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้และบุคคลภายนอก ซึ่งทำนิติกรรมต่อ ๆ กัน ไปจึงมีสิทธิเรียกร้องมูลค่าทั้งหมดของทรัพย์สินซึ่งต้องคืนแก่ กองทรัพย์สินของลูกหนี้จากคู่กรณีของตนได้ มิฉะนั้นจะเท่ากับว่าเขาได้ทำการชำระหนี้ ของบุคคลอื่นไปโดยไม่ได้รับประโยชน์อะไรเลย²

¹ William M. Mc Kinney (editor), "Fraudulent Conveyances,"

American Jurisprudent, Volume 24 p. 265.

² Marcel Planiol. "Treatise on The Civil Law," Volume 3

part 1, p. 194.

สำหรับ The Uniform of Fraudulent Conveyance Act ของสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติให้สิทธิบุคคลที่ทำนิติกรรมกับลูกหนี้และบุคคลภายนอกผู้สุจริต แต่ให้คาบอแทนค่ากว่าที่สมควรว่ามีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินหรือประโยชน์ที่ได้รับไว้จนกว่าจะได้รับการชดใช้ราคาคืน ¹

2.5 ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับผลของการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้

จากการพิจารณาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับผลของการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้กล่าวมาทั้งหมดนี้ อาจมีปัญหาว่าเมื่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติถึงผลของการเพิกถอนไว้โดยละเอียด กล่าวคือบัญญัติไว้แต่เฉพาะผลของการเพิกถอนต่อบุคคลภายนอกตาม มาตรา 238 และผลที่มีต่อเจ้าหนี้ทั้งหลายตามมาตรา 239 เท่านั้น อาจจะเกิดปัญหาได้ว่าที่นักกฎหมายไทยได้อธิบายไว้ว่า ผลโดยทั่วไปของการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ก็คือสำหรับเจ้าหนี้ทั่วไปนั้นถือว่านิติกรรมนั้นมิได้กระทำขึ้นเลย ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างใดที่ลูกหนี้ได้โอนหรือสละไปด้วยนิติกรรมฉ้อฉล เจ้าหนี้นั้นย่อมกลับมาเป็นของลูกหนี้ตามเดิม ตลอดจนคาบอแทนที่ได้รับจากกันไว้เกี่ยวกับนิติกรรมนั้นก็คงคืนแก่กัน ทั้งนี้เป็นการกลับคืนมาในลักษณะใด จะต้องใช้หลักกฎหมายเรื่องใดบังคับแก่กรณีนี้

ในปัญหาเรื่องนี้ มีนักกฎหมายของไทยมีความเห็นแตกต่างกันดังนี้

ฝ่ายแรก เห็นว่ากรณีนี้ใช้หลักกฎหมายเรื่องนิติกรรมบังคับ โดยให้คำอธิบายไว้ว่า "นิติกรรมใดซึ่งได้ทำไปอันถือว่าเป็นการฉ้อฉล เมื่อได้เพิกถอน

¹ The Uniform of Fraudulent Conveyance Act 1918, Section 9 (2). ดูเพิ่มเติมที่ ข้อ 1.1.2.

แล้ว ก็ยอมตองถือว่า การนั้นไม่มีผลอย่างใด การโอนซึ่งลูกหนี้ไค้ทำไปหา มีผลอย่างใดไม่
 ทรัพย์ซึ่งไค้โอนไปก็ตองกลับเข้ามาอยู่ในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไค้ไปตามเดิม แต่ถาไม่
 สามารถเอาทรัพย์นั้นกลับคืนมาได้ เพราะผู้รับโอนไค้ทำให้ทรัพย์นั้นสลายหรือสูญหายไป
 แล้ว คั้งนี้จะเอาอะไรกลับคืนมา เรื่องเช่นนี้ควรจะตองใช้หลักเรื่องนิติกรรมบังคับ
 กล่าวคือ ถาคืนไม่ได้ก็ตองใช้ราคาสินใหม่ทดแทนให้แทนตัวทรัพย์ แต่คั้งนี้ควรจำกัดแค
 เพียงกรณีที่ทรัพย์นั้นไม่อาจคืนได้เพราะความผิดของผู้รับโอนไป" ¹

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าตองใช้กฎหมายลักษณะลาภมิควรไค้ (ประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 406-419) อันเป็นความเห็นซึ่งอธิบายถึงผลของการ
 เพิกถอนนี้ในคดีล้มละลายซึ่งเทียบเคียงกันได้ไว้คั้งนี้ "การคืนทรัพย์หรือประโยชน์
 นี้จะตองคืนกันตามลักษณะลาภมิควรไค้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
 406 ตามนัยแห่งคำพิพากษาคฎีกาที่ 712/2497 ซึ่งวินิจฉัยว่า "ลูกหนี้ยกกรรมสิทธิ์
 ในโกดังหลังหนึ่งให้นางสาวสะอาดในระยะเวลา 3 ปีก่อนล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์
 ขอเพิกถอนการโอนตามมาตรา 114 ปรากฏว่าโกดังนั้นเป็นโกดังเก่า ต่อมารถูกพายุ
 ไค้ยุบพัง ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าเมื่อโกดังถูกพายุไค้ยุบพังบสลายแล้วเช่นนี้ แม้ผู้รับโอน
 จะรับโอนไว้โดยไมสุจริต ก็ไม่ตองรับผิดคืนหรือใช้ราคาตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
 พหุณย มาตรา 413 วรรค 2 เพราะถึงอย่างไรโกดังนั้นก็ตองพังเพราะพายุอยู่
 นั่นเอง" ²

¹ เสริม วินิจฉัยกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะ
 นิติกรรมและหนี้, หน้า 221.

² ทวี กลียพงศ์, "การเพิกถอนการโอนทรัพย์สินของลูกหนี้ในคดีล้มละลาย,"
 หน้า 549.

ในปัญหา ผู้เขียนเข้าใจว่าสำหรับความเห็นแรกที่ว่า ให้ใช้หลักเรื่องนิติกรรม บังคับนั้นก็คงจะหมายถึง ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 เรื่องการ บอกล้างโมฆียะกรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลมนั้นเอง ทั้งนี้เพราะนักกฎหมายฝ่ายนี้ได้อ้างถึง ผลของการค้นคว้า ถ้าค้นไม่ไต่ก็ต้องใช้คำสั่งใหม่ทดแทนให้แทนตัวทรัพย์สิน อันเป็นหลักเกณฑ์ ที่ได้กล่าวไว้ในมาตรา 138 ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายทั้งสองลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์ แตกต่างกันโดยเรื่องการบอกล้างโมฆียะกรรมตามมาตรา 138 นั้น กฎหมายบัญญัติไว้เป็น กรณีเฉพาะเรื่อง เพื่อกู้ครองผู้เยาว์และผู้แสดง เจตนาบกพร่อง จึงไม่มีลักษณะใกล้เคียง กับหลักกฎหมาย เรื่องการ เพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้ที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยมุ่งประสงค์ จะควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้ของลูกหนี้คือ เจ้าหนี้ซึ่งทำให้ เจ้าหนี้มีสิทธิ เข้าไปยุ่ง เกี่ยวกับนิติกรรมซึ่งกู้กรณีได้แสดง เจตนาสมบูรณ์แล้วได้ ทั้งนี้ การนำหลักกฎหมาย เรื่องผลการบอกล้างโมฆียะกรรมนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลมจึง ไม่น่าจะถูก ต้องนัก ส่วนความเห็นที่สอง ผู้เขียนเห็นควายที่จะนำหลักกฎหมายเรื่องลาภมิควรได้มาใช้ บังคับกับเรื่องนี้โดยอนุโลม ทั้งนี้เพราะหลักกฎหมายเรื่องลาภมิควรได้นี้ ได้บัญญัติถึงทั้ง กรณีที่ผู้ไถลาภโดยสุจริตและทุจริตและวางหลัก เกณฑ์คุ้มครองทั้งสองกรณีไว้ต่างกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า จะสอดคล้องกับหลักกฎหมายเรื่องการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้มากกว่า แต่อาจมีข้อโต้แย้งที่น่าคิดได้ว่า การนำหลักกฎหมายเรื่องลาภมิควรได้มาใช้กับกรณีนี้ไม่น่าจะถูกของซึ่งผู้เขียนก็เห็นว่า หากพิจารณาโดยหลักของการใช้กฎหมายแล้วก็ไม่อาจจะนำหลักกฎหมายเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับกับกรณีนี้ได้เช่นกัน เพราะกรณีใดจะใช้กฎหมายลักษณะลาภมิควรได้มาใช้บังคับได้หรือไม่นั้นจะต้องพิจารณาว่ากรณีนั้น ๆ สามารถปรับได้กับมาตรา 406 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้หรือไม่เสียก่อน สำหรับการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้นั้น เป็นกรณีที่ถือได้ว่าผู้ใดกลางออกหรือบุคคลภายนอก เป็นผู้ที่ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์ไว้โดยมีมูลที่จะอ้างกฎหมายได้ แต่ต่อมาภายหลังนิติกรรมจะถูกเพิกถอนไปก็ตาม แต่ก็เป็นเวลาภายหลังที่บุคคลดังกล่าวนั้นได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นไว้แล้ว มิใช่กรณีที่นิติกรรมนั้นถูกเพิกถอนก่อนที่จะได้รับทรัพย์สิน^{1,2} กรณีดังกล่าวนี้จึงไม่อาจถือได้ว่าผู้ครอบครองทรัพย์สินขณะมีการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้เป็นผู้ใดลาภมิควรได้จึงนำบทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับโดยตรงมิได้จึงเห็นว่ากรณีนี้เป็นกรณีที่กฎหมายมีช่องว่าง ดังนั้นเพื่อมิให้เกิดข้อโต้แย้งและความสับสนในการใช้กฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีบทบัญญัติเพิ่มเติมให้ชัด เจนว่า เมื่อมีการเพิกถอนนิติกรรมซึ่งฉ้อฉล เจ้าหนี้แล้วให้ส่งคืนทรัพย์สินตามบทบัญญัติเรื่องลาภมิควรได้โดยอนุโลม

¹ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1, หน้า 589.

² ชาติชาย อัครวิบูลย์, คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยจัดการงานนอกสั่งและลาภมิควรได้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2522), หน้า 92 - 93.